

KÁRPÁTALJA TÖRTÉNETE
ÖRÖKSÉG ÉS KIHÍVÁSOK

Monográfia

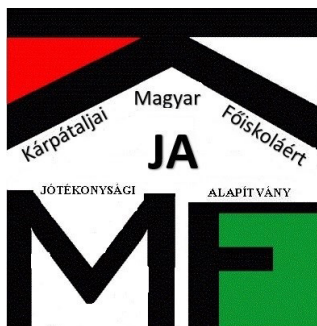
**Nemzeti
Együttműködési
Alap**

MINISZTERELNÖKSÉG

BETHLEN GÁBOR
Alapkezelő Zrt.

KÁRPÁTALJA TÖRTÉNETE ÖRÖKSÉG ÉS KIHÍVÁSOK

Monográfia

II. RF KMF – „RIK-U” Kft.
Beregszász–Ungvár
2021

ETO 94(477.87)(082)

K 22

A kiadvány a mai Kárpátalja területének történetét mutatja be az őskortól a jelenkorig; összefoglaló jellegű munka, ahol a szerzők által fontosnak tartott témakörök lettek megjelenítve. Ajánljuk mindazoknak, akik betekintést kívánnak nyerni a mai értelemben vett Kárpátalja sokoldalú múltjába és jelenkori történetébe.

*Kiadásra javasolta a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Tudományos Tanácsa (2021.09.30., 9. számú jegyzőkönyv).*

Készült a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Történelem- és Társadalomtudományi Tanszéke, Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi
Kutatóközpontja, valamint Kiadói Részlege közreműködésével.

Szerkesztőbizottság:

A szerkesztőbizottság elnöke: *dr. Brenzovics László*

Főszerkesztő: *dr. Csatáry György*

Felelős szerkesztők: *Dobos Sándor, Orbán Melinda*

Szerkesztőbizottsági tagok: *dr. Braun László, dr. Szakál Imre,*

Szamborovszkyné dr. Nagy Ibolya

Lektorálta:

prof. dr. habil. Balla Tibor (Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest) – 6. fejezet;

Bayerné dr. Sipos Mónika (Pécsi Tudományegyetem, Pécs) – 15. fejezet;

dr. Czigány István (Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Budapest) – 4. fejezet;

dr. Ferenc Viktória (Nemzetpolitikai Kutatóintézet, Budapest) – 16. fejezet;

dr. habil. Forisik Péter (Debreceni Egyetem, Debrecen) – 2. fejezet;

Hidász Ferenc OFM (Ordo Fratrum Minorum) – 10–13. fejezet;

Marosi István (gör.kat. lelkész, Ortutay Elemér Görögkatolikus Központ, Beregszász) – 10–13. fejezet;

prof. dr. Mándrik Iván (II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Beregszász) – 5. fejezet;

Milován Sándor (a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség tiszteletbeli elnöke, Nagyszőlős) – 14. fejezet;

dr. Molnár József (II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Beregszász) – 1. fejezet;

dr. Novák Ádám (Debreceni Egyetem, Debrecen) – 3. fejezet;

dr. habil. Palasik Mária (Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, Budapest) – 11. fejezet;

prof. dr. habil. Püski Levente (Debreceni Egyetem, Debrecen) – 8–9. fejezet;

dr. Radvánszky Ferenc (ref. lelkész, Mezőkaszonyi Református Egyházközség) – 10–13. fejezet;

dr. habil. Simon Attila (Selye János Egyetem, Komárom; Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja) – 7. fejezet;

dr. Tóth Pál Péter, DSc (KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Budapest) – 16. fejezet;

dr. habil. Valuch Tibor, DSc (Eszterházy Károly Egyetem, Eger) – 10., 12–13. fejezet.

Műszaki szerkesztés és tördelés: *Orbán Melinda*

Korrektúra: *Sin Edina, Hnatik-Riskó Márta*

Borítóterv: *Vezsdel László*

ETO-besorolás: *a II. RF KMF Apáczai Csere János Könyvtára*

A kiadásért felel: *Dobos Sándor* (a II. RF KMF Kiadói Részlegének vezetője)

A monográfia fejezeteinek tartalmáért kizárólag a szerzők felelnek.

**A kiadvány megjelenését a Nemzeti Együttműködési Alap,
Magyarország Miniszterelnöksége, a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. támogatta
a Nyírtéti Református Egyházközség Jövőjéért Egyesület és a Kárpátaljai
Magyar Főiskoláért Jótékonysági Alapítvány közreműködésével.**

Kiadó: a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (cím: 90 202 Beregszász, Kossuth tér 6.;
e-mail: foiskola@kmf.uz.ua) és a „RIK-U” Kft. (cím: 88 000 Ungvár, Gagarin u. 36.; e-mail:
print@rik.com.ua)

Nyomdai munkálatok: „RIK-U” Kft.

ISBN 978-617-8046-21-7

© A szerzők, 2021

© A szerkesztőbizottság, 2021

© II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 2021

TARTALOM

ELŐSZÓ.....	11
1. FEJEZET. KÁRPÁTALJA KÖZIGAZGATÁS-TÖRTÉNETE, ETNO- DEMOGRÁFIAI VÁLTOZÁSAI ÉS KÖZSÉGNÉVRENDEZÉSEI	13
1.1. A közigazgatási térfelosztás változásai a mai Kárpátalja területén (<i>Molnár D. István</i>).....	13
1.2. Kárpátalja népessége (<i>Molnár D. István</i>)	32
1.3. Községnévváltozások és -rendezések a mai Kárpátalja területén (1898–2000) (<i>Dobos Sándor</i>).....	50
2. FEJEZET. A MAI KÁRPÁTALJA TERÜLETÉNEK ŐSTÖRTÉNETE (<i>Rácz Béla</i>).....	65
2.1. Paleolitikum (őskőkor).....	65
2.2. Mezolitikum (középső vagy átmeneti kőkorszak)	72
2.3. Neolitikum (újkökor, csiszoltkő-korszak).....	76
2.4. Rézkorszak (eneolitikum, kőrézkor)	79
2.5. Bronzkorszak.....	82
2.6. Vaskorszak.....	88
2.7. A római kor.....	92
2.8. A szláv korszak.....	97
3. FEJEZET. ÉSZAKKELET-MAGYARORSZÁG KÖZÉPKORA (A HONFOG- LALÁSTÓL 1526-IG) (<i>Kész Barnabás</i>)	103
3.1. A magyar honfoglalástól az államalapításig (895–1000)	103
3.1.1. Őstörténetünk titkai	103
3.1.2. A honfoglaló magyarok régészeti emlékei Kárpátalján	108
3.2. Vidékünk az Árpád-házi királyok korában (1000–1301)	115
3.2.1. Az Árpád-dinasztia	115
3.2.2. Vármegyék és ispánságok.....	120
3.3. A vegyes házi királyok kora (1301–1525).....	125
3.3.1. A Magyar Királyság fénykora.....	125
3.3.2. Középkori vármegyéink.....	131
3.3.3. Gazdaság, társadalom, műveltség.....	138
3.3.4. Középkori kőtemplomok	139
3.3.5. Szerzetesrendek	141
3.3.6. Középkori váraink	143
3.3.7. Vidékünk nemesi családjai a középkorban	153

4. FEJEZET. ÉSZAKKELET-MAGYARORSZÁG A KORA ÚJKORBAN (1526–1790).....	157
4.1. Vidékünk története a mohácsi vésztől a szatmári békéig (1526–1711) (<i>Csatáry György</i>)	157
4.1.1. A királyi Magyarország és Erdély határán.....	157
4.1.2. A reformáció terjedése vidékünkön, beregszászi zsinatok	159
4.1.3. Az öt máramarosi koronaváros	165
4.1.4. A Bocskai-felkelés	167
4.1.5. Bethlen Gábor fejedelem kora.....	170
4.1.6. A vármegyei főnemesség	172
4.1.7. Az ungvári katolikus gimnázium.....	185
4.1.8. Az ungvári unió 1646-ban	188
4.1.9. A Thököly-felkelés.....	190
4.1.10. A Rákóczi-szabadságharc	199
4.2. Északkelet-Magyarország története 1711–1790 között (<i>Molnár Ferenc</i>)	213
4.2.1. A munkács-szentmiklósi uradalom.....	217
4.2.2. Munkács és Nagyszőlős.....	224
4.2.3. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye kiala- kulása a 18. században	228
4.2.4. Bacsinszky András a Munkácsi Egyházmegye élén.....	231
5. FEJEZET. ÉSZAKKELET-MAGYARORSZÁG TÖRTÉNETE 1790-TŐL 1914-IG....	237
5.1. A nemzeti ébredés kezdetétől a reformkor végéig (<i>Dancs György</i>).....	237
5.1.1. A jakobinus mozgalom és a napóleoni háborúk	237
5.1.2. A reformkori országgyűlések és a vármegyék.....	239
5.1.3. Néesség.....	247
5.1.4. Egészségügy és kolerajárvány	249
5.1.5. Gazdaság.....	254
5.1.6. Adók és kiadások	263
5.1.7. Regionális központok	265
5.1.8. Társadalmi szerveződések	271
5.2. Az 1848–49. évi események és a neoabszolutizmus (<i>Molnár Ferenc</i>)	273
5.2.1. A vármegyei élet és a forradalom	273
5.2.2. A nemzetiségi kérdés	277
5.2.3. A nemzetőrség és a honvédtoborzás megszervezése	279
5.2.4. Az 1848. őszi események.....	283

5.2.5. 1849 tavasza: a verhovinai események és a podhe- ringi ütközet	287
5.2.6. Végig a magyar szabadságharc szolgálatában	290
5.2.7. Megtorlás és neoabszolutizmus	295
5.2.8. Az Ungvári Kerület és az olmützi alkotmány kihirdetése	296
5.2.9. A politikai és nemzetiségi élet élénkülése az 1860-as évek elején.....	303
5.3. A dualizmus korának társadalmi és gazdasági viszonyai (<i>Braun László</i>)	310
5.3.1. A mezőgazdaság és az agrárnépesség helyzete.....	310
5.3.2. Kivándorlás az Északkeleti-Kárpátok vidékéről	315
5.3.3. Ruszin nemzetiségi mozgalom és politikai viszonyok	323
5.3.4. A zsidó közösség és gazdasági szerepvállalása	329
5.3.5. A német lakosság foglalkozása és társadalmi helyzete.....	332
5.3.6. A vasúti közlekedés kiépítése	334
5.3.7. Az ipar fejlődése	344
5.3.8. A városok fejlődése és polgárosodás.....	358
 6. FEJEZET. AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚ ÉS VIDÉKÜNK (1914–1918) (<i>Suslik Ádám</i>)	 383
 7. FEJEZET. AZ ELSŐ CSEHSZLOVÁK KÖZTÁRSASÁG IDŐSZAKA (1918–1938) (<i>Szakál Imre</i>)	 399
7.1. Az államfordulat hónapjai.....	399
7.1.1. Ruszka Krajna.....	399
7.1.2. A csehszlovák katonai megszállás	408
7.2. Kárpátalja a Csehszlovák Köztársaság közigazgatásában	412
7.2.1. Az új ország	412
7.2.2. Kárpátalja csehszlovák közigazgatása	416
7.3. Magyar társadalmi és politikai élet a csehszlovák Kárpátalján.....	423
7.3.1. Az új közösség	423
7.3.2. Pártok és választások	430
7.4. Csehszlovák gazdaságpolitika Kárpátalján	435
7.4.1. Gazdasági helyzetkép és infrastrukturális fejlesztések.....	435
7.4.2. Földreform és telepítéspolitika	444
 8. FEJEZET. KÁRPÁTI UKRAJNA ÉS A TERÜLETI REVÍZIÓ (1938–1939) (<i>Szözlősi Nóra</i>)	 449
8.1. Az 1938-as eseményeket megelőző nemzetközi helyzet.....	449
8.2. Az 1938-as csehszlovák válság és a kisantant megroppanása.....	454

8.3. A müncheni tárgyalások és az első bécsi döntés	455
8.4. Az 1938. őszi események	459
8.5. Kárpáti Ukrajna kikiáltása, majd Magyarországhoz történő csatolása 1939 márciusában	463
9. FEJEZET. A MAGYAR KIRÁLYSÁGHOZ VISSZATÉRT KÁRPÁTALJA (1938–1944) (<i>Szőlősi Nóra</i>).....	
9.1. Előzmények.....	467
9.2. A katonai közigazgatás bevezetése.....	468
9.3. A polgári közigazgatásra történő áttérés.....	472
9.4. A visszatért területek országgyűlési képviselőtének alakulása.....	475
9.5. Igazoltatási eljárások és a tisztviselőkérdés	477
9.6. A visszatért területek gazdasági adottságai és lehetőségei	480
9.6.1. Turizmus	480
9.6.2. Erdőgazdálkodás.....	483
9.6.3. A vízerőművek.....	490
9.6.4. Mezőgazdaság, ipar és az ezen belüli szociális intézkedések.....	493
10. FEJEZET. A KÉSŐSZTÁLINIZMUS KORSZAKA (1944–1953).....	
10.1. A vidék szovjetizálása/szovjetesítése (<i>Molnár D. Erzsébet</i>)	501
10.2. A szovjet típusú gazdaságpolitika erőszakos térnyerése (<i>Molnár D. Erzsébet</i>)	513
10.3. A közoktatás szovjetesítése (<i>Szamborovszkyné Nagy Ibolya</i>)	521
10.4. Egyházpolitika szovjet módra (<i>Szamborovszkyné Nagy Ibolya</i>)	528
11. FEJEZET. A SZTÁLIN UTÁNI ÉVTIZED – 1953–1964 (A HÁROM „TRIUMVIRÁTUS” ÉS A HRUSCSOVI KILENC ÉV).....	
11.1. Politikai látszatenyhülés (<i>Váradi Natália</i>).....	543
11.2. A gazdaságfejlesztés – káderkérdés (<i>Váradi Natália</i>)	551
11.3. 1956 helyi vonatkozásai (<i>Váradi Natália</i>).....	565
11.4. A közoktatás alakulása az enyhülés éveiben (<i>Szamborovszkyné Nagy Ibolya</i>)	574
11.5. A hitélet alakulása a hruscsovi egyházüldözés idején (<i>Szamborovszkyné Nagy Ibolya</i>)	580
12. FEJEZET. A BREZSNYEVI DOLCE VITA KÉT ÉVTIZEDE (1964–1982).....	
12.1. „Édes élet” szovjet módra: gazdaság és birodalmi eszme (<i>Császár István</i>)	593

12.2. A helyi magyar szellemi mozgástér újraértelmezése és annak következményei (<i>Császár István</i>).....	600
12.3. A közoktatás brezsnyevi központosításának időszaka (1964–1982) (<i>Szamborovszkyné Nagy Ibolya</i>)	613
12.4. Egyházpolitika és hitélet a <i>dolce vita</i> idejében (<i>Szamborovszkyné Nagy Ibolya</i>)	619
13. FEJEZET. A BOMLÁS ÉVTIZEDE (1982–1991).....	631
13.1. Pártfőtítkárok váltásának sodrában: élelmiszerprogram és alkoholtilalom (1982–1985) (<i>Molnár D. Erzsébet</i>)	631
13.2. A gorbacsovi peresztrojka fonákságaitól a széthullásig (<i>Császár István</i>)	635
13.3. Az ideológiai harc fokozása a közoktatásban (<i>Szamborovszkyné Nagy Ibolya</i>)	644
13.4. Az ateista propagandától az egyházzal történő együttműködésig (<i>Szamborovszkyné Nagy Ibolya</i>)	650
14. FEJEZET. KÁRPÁTALJA POLITIKATÖRTÉNETE A FÜGGETLEN UKRAJNÁBAN (1991–2015) (<i>Darcsi Karolina</i>)	661
14.1. Kárpátalja Ukrajna függetlenségének időszakában – a magyar érdekképviselet megjelenése, az elvesztett autonómia ügye	661
14.2. Ukrajnai választások és a kárpátaljai magyarság	665
14.2.1. Parlamenti választások – 1990–1998	667
14.2.2. Parlamenti választások – 2002–2014	668
14.2.3. Helyhatósági választások Ukrajnában	680
15. FEJEZET. HELYZETKÉP A KÁRPÁTALJAI MAGYAR NYELVŰ OKTATÁSRÓL (1989–2019) (<i>Orosz Ildikó</i>).....	693
15.1. Az oktatást meghatározó jogalkotási folyamat alakulása Ukrajnában.....	694
15.2. Az anyanemzet politikájának hatása a kárpátaljai magyar oktatásra.....	706
15.3. A magyar nyelvű oktatási intézményhálózat	717
15.4. A magyar tannyelvű oktatási intézmények/osztályok minőségének kérdésköre	723
15.5. A magyar nyelvű szakképzés és felsőoktatás alakulása a vizsgált időszakban.....	735

16. FEJEZET. KÁRPÁTALJA TÁRSADALMI VISZONYAI A FÜGGETLEN UKRAJNÁBAN (1991–2018) (<i>Hires-László Kornélia</i>)	743
16.1. Korszakok a gazdasági jellemzők és változások alapján.....	744
16.1.1. Ukrajna intézményi átalakulása (1991–1998).....	744
16.1.2. A nemzetközi hitelek és befektetők (1999–2007).....	748
16.1.3. A nagy gazdasági világválság (2008–2009).....	749
16.1.4. A mindenkori Nyugat és Kelet dilemmája (2010–2013)	751
16.1.5. A „Majdan” utáni időszak (2014–2015; 2016–2018)	752
16.2. Magyar kisebbségi lét a független Ukrajnában	756
16.2.1. A függetlenség alapjai (az alkotmány) – 1991–2000	756
16.2.2. Státusz törvény / narancsos forradalom – 2000–2007	756
16.2.3. Az első „ukrán láz” – 2008–2009	759
16.2.4. Kisebbségbarát időszak – 2010–2012.....	760
16.2.5. A második „ukrán láz”(?) – 2013–2019.....	761
16.3. Migrációs folyamatok korszakonként a kárpátaljai magyarság életében	761
16.4. Mindennapok a kárpátaljai magyarság életében az 1991-es rendszerváltás után	765
A KÖTET SZERZŐI	781

14. FEJEZET

Kárpátalja politikatörténete a független Ukrajnában (1991–2015)

14.1. Kárpátalja Ukrajna függetlenségének időszakában – a magyar érdekképviselet megjelenése, az elvesztett autonómia ügye

A szovjetrendszer meggyengülése – mint a birodalom minden részében – Kárpátalján is érezte hatását. A korábban hallgatásra ítélt nemzeti kisebbségek számára lehetőség nyílt önszerveződésük megvalósítására. A kárpátaljai magyar közösség összefogásának formálódási folyamatát nagyban meggyorsította és elősegítette néhány akkor kialakult kedvező körülmény. A helyi magyarság önszerveződéséhez hozzájárult a peresztrojka szabadabb légköre, a határok nyitottabbá válása, valamint az anyaországgal való szorosabb kapcsolattartás. Így alakultak meg az első magyar közművelődési egyesületek 1987 folyamán Ungváron, Munkácson, Gáton, Dercenben, Nagyszőlősön és Kárpátalja egyéb településein¹. Szeptemberben a magyar értelmiségiek beadvánnyal fordultak az Ukrajnai Kommunista Párt Központi Bizottságához és az UKP Kárpátontúli Területi Bizottságához, melyben kérték egy érdekképviseleti szervnek, az Ukrajnai Magyarok Kulturális Szövetségének a megalakítását az USZSZK Legfelső Tanácsának felügyeletével. Egy évvel később, 1989. február 26-án Ungváron megalakult a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség² (KMKSZ). A helyi hatalmi elit hagyta a szervezetet megalakulni, és részt is vett a megalakításában, ugyanis nem hagyhatta, hogy egy általuk ellenőrizetlen önszerveződés jöjjön létre. Az alakuló ülésen kisebb számban részt vettek az ideológiai front magyar nemzetiségű képviselői is. A KMKSZ elnökévé Fodó Sándort választották. Így alakult meg az első kárpátaljai magyar tömegszervezet egy népszerű vezérrel és egy nomenklátúra háttérű ügyintézői gárdával.³

A KMKSZ elérte, hogy fél évszázad elteltével a kárpátaljai magyarság először ünnepelhette szabadon nemzeti ünnepeit, s átélhette az összmagyarsághoz való tartozásának élményét⁴. 1989. július 16-án a tiszaujlaki Tisza-híd mellett felavatták a Rákóczi-szabadságharc első győztes csatá-

¹ *Móricz Kálmán*: Kárpátalja sorsfordulói. Budapest 2001. 148.

² Uo.

³ *Kovács Miklós*: Ukrajnai választások és a magyar érdekvédelem 1989–2008 között. Ungvár 2008. 59–100.

⁴ Tíz év a kárpátaljai magyarság szolgálatában. Szerk. Kacsur Gusztáv. Nagyszőlős 1999.

jának színhelyén újjáépített turulmadaras emlékművet, melynek eredetijét az 1944-es szovjet bevonulás után rombolták le. Augusztus folyamán leközltek az SZKP KB platformtervezetét a párt nemzetiségi politikájáról. A dokumentumban leírtak szerint helyre kell állítani az autonóm köztársaságokban, területeken és körzetekben élő népek törvényes jogait, felvillantva ezzel annak a lehetőségét, hogy saját nemzetiségi formációkat hozhassanak létre azok a népek, amelyek eddig nem rendelkeztek hasonlóval. Mindez nagy visszhangot váltott ki a kárpátaljai magyarság körében is. A KMKSZ soron következő választmányi ülésén, szeptember 10-én állást foglalt egy magyar autonóm körzet megalakításáról Beregszász központtal. A kárpátaljai magyarok állásfoglalását viták követték, a helyzetet az is tovább bonyolította, hogy a helyi ruszinok – a magyarokhoz hasonlóan – a területi autonómiát támogatták, míg a beköltözött ukránok és az ukrán ajkú vezetők nagyobbik része az egységes és központosított ukrán nemzetállam híve volt. Közben lehetőség nyílt rá, így megkezdődött a sztálini megtorlások áldozatainak, az 1944 őszen elhurcolt és szovjet légerekben elpusztult magyar férfiak rehabilitálása. A Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség novemberben anyaországi kutatókkal és a kárpátaljai hivatalos szervek képviselőinek részvételével Beregszászban tudományos konferenciát rendezett a sztálinizmus áldozatainak emlékére. Szintén novemberben kezdte meg működését a Szovjet Hungarológiai Központ⁵. Az év folyamán Kárpátalján is megalakult a legjelentősebb ukrán ellenzéki nacionalista szervezet, a RUH (Ukrán Népi Mozgalom).

Az 1990-es parlamenti és helyhatósági választásokon – helyi szinten az ellenzéknek itt is először volt módja jelölteket állítani – azonban néhány fős létszámával nemigen tudott a magyar szervezet az ügyekbe érdemileg beleszólni. A KMKSZ is első ízben vett részt a választásokon, melyen a Szövetség meglehetősen rosszul szerepelt, Fodó Sándornak nem sikerült bekerülnie az Ukrán Legfelső Tanácsba. Helyi szinten viszont kisebb sikerként könyvelhető el, hogy jó néhány KMKSZ-es képviselő bejutott a megyei tanácsba és a járási tanácsokba.

Az Ukrán Legfelső Tanács 1990. július 16-án függetlenségi nyilatkozatot fogadott el, mely az ukrán nemzet önrendelkezési joga alapján Ukrajnát szuverén nemzetállamként határozta meg. Szeptember folyamán Kárpátaljára látogatott Leonyid Kravcsuk, az ukrán parlament elnöke és Göncz Árpád magyar köztársasági elnök, akik részt vettek az ungvári Petőfi-szobor avatónnepségén, s egyben bejelentették, hogy támogatják a

⁵ *Móricz K.*: Kárpátalja sorsfordulói i. m.

Kárpátaljai Magyar Autonómia létrehozását⁶. Az 1990-es év végére megalakultak a ruszinok, románok, szlovákok, németek, cigányok és zsidók helyi érdekvédelmi szervezetei, melyek képviselői 1991 januárjában a megyei tanács vezetőivel megtartott eszmecszerén támogatták a ruszin szövetségnek Kárpátalja autonóm státusára vonatkozó nyilatkozatát.

Az 1991-es augusztusi moszkvai államcsínykísérlet Kárpátalján is felgyorsította a kommunista hatalom szétesését. A hatalomátvétel másnapján csupán a KMKSZ és az Ungvári Városi Tanács foglalt nyíltan állást a puccsistákkal szemben⁷, majd a RUH és más demokratikus szervezetek is állást foglaltak Gorbacsov mellett. Az Ukrán Legfelső Tanács augusztus 27-én a moszkvai puccsban való „bűnrészesség” miatt ideiglenesen fel függesztette az Ukrajnai Kommunista Párt tevékenységét.

Míg a peresztrojka meghirdetésekor a helyi hatalmi elit elbizonytalanodása még csak a kezdeti stádiumban tartott, az augusztusi moszkvai puccs során a teljes bizonytalanságig jutott, s hagyta, hogy az autonómiaötrekvések újabb lendületet kapjanak Kárpátalján. Mire megbukott a szovjetrendszer, a nómenklatúra tagjai már kellő tapasztalattal bírtak a kapitalizmus magatartásformáit illetően, és megfelelő tőke fölött is rendelkeztek, egyetlen fontos feladatuk maradt: a hatalmukat valahogy megőrizni, átmenteni a bizonytalanból az új helyzetbe. Elképzeléseik szerint pozícióik stabilizálására az autonóm Kárpátalja nyújthatott volna lehetőséget, s mivel az autonómia kérdésével foglalkoztak a helyi nemzetiségi szervezetek, sőt különböző elképzelések alakultak ki, támogatták az ügygel kapcsolatban a helyi népszavazás megtartását, melyet Ukrajna függetlenségének legitimálásához kiírt népszavazással egyidejűleg tartottak meg. Az 1991. december elsején megtartott népszavazáson az ország polgárai megerősítették a függetlenségről hozott parlamenti döntést, valamint Leonid Kravcsukot elnökké választották. Helyi szinten Kárpátalja polgárai a függetlenség és az elnök megválasztása mellett külön szavazólapokon ugyan nem Kárpátalja autonómiájáról, hanem az állítólag ugyanazt jelentő s a készülőben lévő új ukrán Alkotmányban majd biztosított, „Kárpátalja különleges önkormányzati státusáról” is szavaztak, a Beregszászi járásban pedig egy magyar autonóm körzet létrehozásáról is. Kárpátalja különleges önkormányzati státusát a szavazók 78%-a, a beregszászi magyar autonóm körzet megteremtését a szavazók több mint 80%-a támogatta⁸.

⁶ Botlik József – Dupka György: Ez hát a hon... Tények, adatok, dokumentumok a kárpátaljai magyarság életéből 1918–1991. Budapest–Szeged 1991.

⁷ Botlik József – Dupka György: Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján. Ungvár–Budapest 1993.

⁸ Móricz K.: Kárpátalja sorsfordulói i. m.

Az 1992-es év a próbálkozások és elutasítások éve volt a kárpátaljai magyarság politikai életében. A lakosság egyértelmű akaratnyilvánítása ellenére az autonómiával kapcsolatos tervek nem valósulhattak meg, ugyanis komoly ellentmondásba ütköztek mind a hatalom, mind az Ukrájna egységes államként elképzelő politikai erők részéről⁹. A megyei tanács 1992. január 24-én megszavazta a dokumentumot, amellyel Ukrajna Legfelső Tanácsához fordult, hogy az fogadja el a népszavazás eredményét. Emellett javasolta az Ukrán Alkotmány 77. és néhány azt követő cikkelyének kiegészítését, mely szerint Ukrajna kebelében Kárpátalja területe különleges önkormányzati közigazgatási egység legyen, ezen belül Beregszász székhellyel a Beregszászi járás Magyar Autonóm Körzet¹⁰. A RUH kárpátaljai szervezete viszont azt kérte a Legfelső Tanácstól, hogy ne tűzze napirendre a tervezetet, mert annak elfogadása veszélyeztetné Ukrajna területi egységét¹¹. A Kárpátaljai Megyei Tanács március 6-án jóváhagyta, és a kijevei Legfelső Tanács elé terjesztette a kárpátaljai különleges önkormányzatra vonatkozó törvénytervezetet, és azzal a felhívással fordult az Ukrán Legfelső Tanácshoz, hogy mielőbb emelje törvényerőre a javaslatot. A népszavazás által kért Beregszászi Magyar Autonóm Körzet is csak akkor valósulhatott volna meg, ha a kijevei parlament törvénybe iktatja mint Kárpátalja különleges státusát. A Beregszászi Járási Tanács még április 28-i ülésén megvitatta és elfogadta a Magyar Autonóm Körzet létrehozásáról szóló törvénytervezetet, s jóváhagyásra továbbította a megyei tanácshoz, illetve a parlamenthez¹². Az Ukrán Legfelső Tanács 1992 júniusában elfogadta a nemzetiségi törvényt, amely az ígéretekkel ellentétben nem tartalmazta a területi autonómiára vonatkozó paragrafusokat, megfosztva így a kisebbségeket a területi különállással kapcsolatos reményeiktől¹³. A KMKSZ 1992 szeptemberében közzétette észrevételét az új ukrán Alkotmány tervezetével kapcsolatban is, melyben jelezte, hogy az Alkotmány tervezete tele van hiányosságokkal, a tervezet nemcsak önkormányzat-ellenes, de túlteng benne a központi elnöki hatalom, valamint kisebbségellenesség is, amennyiben nem nyújt lehetőséget autonóm nemzetiségi területek létesítésére, figyelmen kívül hagyva ezzel mind a kárpát-

⁹ Tíz év a kárpátaljai magyarság szolgálatában i. m.

¹⁰ Botlik J. – Dupka Gy.: Magyarlakta települések ezredéve i. m.

¹¹ Móricz K.: Kárpátalja sorsfordulói i. m.

¹² Botlik J. – Dupka Gy.: Magyarlakta települések ezredéve i. m.

¹³ S. Benedek András: „Itt élned, halnod kell...” Ungvár–Budapest 1994.

aljai, mind pedig a Beregszászi Magyar Autonóm Körzet létrehozásáról megtartott népszavazás eredményét.¹⁴

Kárpátalja önállósága után a beregszászi autonómia ügye is elakadt a megyei tanács ülésén. Amikor külön napirendi pontként tárgyalták volna, a képviselők többsége elutasította a kérdés tárgyalását. Döntésük az volt, hogy a testület nem terjeszti az Ukrán Legfelső Tanács elé a kérdést, sőt a következő ülészekon sem tűzik napirendre. Az elutasításnak állítólag az volt az oka, hogy a területi alkotmányjogász a beregszásziak által benyújtott törvénytervezetben több, az akkori ukrán jogszabályoknak ellentmondó cikkelyt talált, illetve az, hogy a magyar képviselők még nem tanultak meg lobbizni a céljuk eléréséért. Az ügygel kapcsolatban a KMKSZ Elnöksége kiadott egy nyilatkozatot, melyet eljuttatott Kravcsuk elnökhöz. A nyilatkozatban foglaltak szerint a KMKSZ és a kárpátaljai magyarság értetlenül álltak a megyei tanács döntése előtt, és egyben kérték a magyar autonómia kérdésének mielőbbi napirendre tűzését¹⁵. A megyei vezetőség számára nem az autonómia volt a legfontosabb, hanem a szabad rablási rendszer helyi szinten történő biztosítása, s mivel helyzetük időközben tisztázódott, hatalmuk megtartásához már nem volt szükségük az autonómiára, így hagyták az ügyet elveszni. A helyi magyarság számára pedig bebizonyosodott, hogy a független Ukrajnában az elkövetkezendőkben a kárpátaljai autonómiatörekvéseknek semmilyen esélyük nincs.

14.2. Ukrajnai választások és a kárpátaljai magyarság

Ukrajnában 1990, 1994, 1998, 2002, 2006, 2007, 2012, 2014 és 2019 során tartottak parlamenti választásokat. Helyhatósági választások 1990, 1994, 1998, 2002, 2006, 2010 és 2015-ben voltak. Elnököket 1991, 1994, 1999, 2004, 2010, 2014 és 2019-ben választottak.

A független Ukrajna választási rendszere az elmúlt három évtizedben többször módosult, ami kihatással volt a változásban lévő pártszerkezetre. Az ukrán honatyák minden második parlamenti ciklus után más választási rendszer bevezetése mellett döntöttek: az I. és II. összehívású Ukrán Legfelső Tanácsot (1990–1994, 1994–1998) többségi rendszer szerint, a III. és IV. összehívásút (1998–2002; 2002–2006) vegyes rendszerben, az V. és VI. összehívásút (2007–2012; 2006–2007) arányos rendszerben választot-

¹⁴ Tíz év a kárpátaljai magyarság szolgálatában i. m.

¹⁵ Botlik J. – Dupka Gy.: Magyarlakta települések ezredéve i. m.

ták meg. 2012-re a VII. összehívású tanács megválasztásához visszatértek a vegyes rendszerhez, ezt alkalmazták 2014-ben és 2019-ben is.

Ukrajnában a nemzeti kisebbségek számára a parlamenti képviselő törvényileg nem biztosított, a 450 fős nemzeti törvényhozásba, valamint a megyei és járási önkormányzatok képviselő-testületeibe való bekerülésük esélyeit nagyban meghatározza az éppen érvényben lévő választási rendszer és az azt szabályozó törvény. A választási rendszeren eszközölt módosítások kihatással voltak az országban élő nemzetiségek – köztük a magyarok – érdekérvényesítő esélyeire is. Az eddig megtartott ukrainai választások során a mandátumokért való küzdelemben a kárpátaljai magyarság is bekapcsolódott. Érdekeinek képviselőjére saját jelölteket állított mind parlamenti, mind helyhatósági szinteken, az elnökválasztások alkalmával igyekezett megállapodást kötni a potenciális elnökjelöltekkel¹⁶. Kárpátalján napjainkban a két legjelentősebb magyar politikai szervezet és párt a KMKSZ¹⁷, valamint pártja, a „KMKSZ”–UMP¹⁸ és az UMDSZ¹⁹ valamint pártja, az UMDP²⁰.

¹⁶ Az ukrainai elnökválasztásokba való bekapcsolódás nehezebb feladat egy nemzetiségi kisebbség számára. A jelöltállítás eleve kizárt és esélytelen. A kárpátaljai magyarság az 1991-es elnökválasztáson Leonyid Kravcsukot támogatta. Hivatalos megállapodás nem született ugyan, de Kravcsuk személyesen tett ígéretet a magyar autonómia megadására, amit elnöksége alatt nem tartott be. Leonyid Kucsma 1994-es és 1999-es elnökválasztásai kampányába a magyarok nem kapcsolódtak be, a magyar szavazatok alakulásáról adatok nem állnak rendelkezésre. A 2014-es elnökválasztás idején zajló „narancsos forradalom” alkalmával kapcsolódott be első ízben a kárpátaljai magyar érdekképviselet az ukrainai elnökválasztások menetébe dokumentálhatóan. A KMKSZ és Viktor Jusczenko elnökjelölt választási együttműködési megállapodást írt alá a megismételt harmadik forduló előtt. A magyarok leszavazták Jusczenkót, aki később nemhogy nem tartotta be a megállapodásban rögzítetteket, de elnöksége idején számos olyan intézkedés lépett érvénybe, mely hátrányosan érintette az országban élő nemzetiségeket, köztük a magyarokat, csorbítva az alkotmányban is garantált oktatási és nyelvi jogait. A 2010-es és 2014-es elnökválasztás a későbbiekben részletesen kifejtésre kerül.

¹⁷ KMKSZ – Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség. 1989-ben alakult Ungváron, a kárpátaljai magyarok kulturális, politikai és szociális érdekeit védő nemzetiségi társadalmi szervezeteként, elnökévé Fodó Sándort választották, 1996-tól 2014-ig a Szövetség elnöke Kovács Miklós, 2014-től Brenzovics László. A KMKSZ kiépült alapszervezeti hálózattal rendelkezik. A 2020-as évben a Szövetség 40190 tagot számlált, 110 alapszervezettel és 5 középszintű szervezettel rendelkezik. Kárpátalján jelentős politikai erőnek számító nemzetiségi szervezet.

¹⁸ „KMKSZ”–UMP – „KMKSZ”–Ukrainai Magyar Párt, 2006-ban alakult, alapítója a KMKSZ. Elnöke 2020-ban Brenzovics László.

¹⁹ UMDSZ – Ukrainai Magyar Demokrata Szövetség. A KMKSZ hívta életre 1991-ben az Ukrájnában élő magyarok ernyőszervezeteként. Alapítói voltak a KMKSZ, a Lembergi Magyarok Szövetsége, valamint a Kijevi Magyarok Egyesülete, elnökének Fodó Sándort választották. A szövetség megalakítását követően érdekellentét alakult ki az alapítók között. Mivel a tagoknak nem sikerült közös álláspontot jutni, a KMKSZ felfüggesztette tagságát az UMDSZ-ben. A demokrata szövetség új elnökének 1996-ban Tóth Mihályt választották meg, ami a későbbiekben maga után vonta a KMKSZ–UMDSZ szembenállás kialakulását. Az UMDSZ 2002-ig jelentősebb tagsággal nem rendelkezett, ekkor került sor a szervezet megreformálására, elnökévé Gajdos Istvánt választották, majd elkezdték a KMKSZ-hez hasonló szervezeti struktúra és a tagság kiépítését. Az UMDSZ elnöke 2014-től Zubánics László.

²⁰ UMDP – Ukrainai Magyar Demokrata Párt, alapítója az UMDSZ. Elnöke 2005-től 2013-ig Gajdos István. 2013-tól Péter Csaba.

14.2.1. Parlamenti választások – 1990–1998

Parlamenti választások – 1990

A többségi és a vegyes választási rendszer lehetőségei 1990 és 2002 között kedvezőek voltak a nemzeti kisebbségekre nézve, mivel mindkét rendszerben a választási körzetek kialakításakor többnyire figyelembe vették az etnikai viszonyokat. Kárpátalja tekintetében a választások során volt magyar többségű körzet, ahol a magyar jelöltek eséllyel indulhattak.

Az 1990-es választás során 11 egyéni választókerületet alakítottak ki a megyében, köztük egy magyar többségűt, mely magában foglalta a Beregszászi járást, Beregszász városát, valamint a Munkácsi és az Ungvári járások többségében magyarok lakta településeit. A körzetben a magyar nemzetiségű választópolgárok aránya meghaladta a 70%-ot. A választásokat a magyar körzetben Sepa Vaszil, a Nagybaktai Mezőgazdasági Kutatóintézet igazgatója nyerte, akit Fodó Sándor, a KMKSZ elnöke is támogott. A Szövetség elnöke a Nagyszőlős központú választókerületben indult, ahol a magyar szavazók aránya megközelítőleg 30%-ot tett ki, parlamenti mandátumhoz nem jutott. A magyar körzetből megválasztott Sepa Vaszil az ukrán Radában a szélsőséges RUH (Ukrajna Népi Mozgalma) csoportjához csatlakozott, képviselősege alatt nem támogatta Kárpátalja autonómiájának ügyét, a magyar érdekeket nem képviselte.

Parlamenti választások – 1994

Az 1994-es választások alkalmával 10 egyéni választókerületet alakítottak ki, megnagyobbítva a 169-es Beregszász központú körzetet. A nagyobbítás során a körzethez csatolták a Munkácsi járás és az Ungvári járás magyar falvainak egy részét. A körzetben a magyar szavazók aránya meghaladta az 55%-ot. A legmagyarabb körzetet illetően a KMKSZ-en belül ellentétek alakultak ki a jelöltállítás kérdésében: a Szövetség beregszászi középszintű szervezete a korábban a KMKSZ alelnöki posztját betöltő Tóth Mihályt, a járási adminisztráció akkori elnökét javasolta a törvényhozásba, míg a KMKSZ központi választmánya Fodó Sándort²¹. A kampány erősen megosztotta a kárpátaljai magyarságot. A magyar körzetben a választásokat Tóth Mihály nyerte.

Parlamenti választások – 1998

Az 1998-as választásokra a választási törvénybe bekerült az a tétel, mely szerint a körzethatárok kialakítása során figyelembe kell venni

²¹ Móricz K.: Kárpátalja sorsfordulói i. m. 151–152.

az etnikai határokat.²² Az 1998-as választások alkalmával Kárpátalján öt egyéni körzetet hoztak létre, köztük a 72. számú, Ungvártól Aknaszlatináig húzódó egyéni választóközteret, ahol a magyar nemzetiségű választópolgárok aránya 50%-ot tett ki. A magyar körzetben Kovács Miklós, a KMKSZ újonnan megválasztott elnöke nyerte a választást, legfontosabb választási ellenfele a körzet korábbi képviselője, Tóth Mihály alulmaradt a választási küzdelemben.

14.2.2. Parlamenti választások – 2002–2014

Parlamenti választások – 2002

A 2002-es választásokra ismét módosították a választási törvényt. A nemzeti kisebbségekre nézve negatíván hatott, hogy a módosítás során kikerült a törvényből az a tétel, mely az etnikai választási körzetek kialakítását korábban előírta, valamint az a tétel, amely engedélyezte a szavazólapok nemzetiségi nyelvekre történő fordítását. Kárpátalján ezúttal hat egyéni körzetet alakítottak ki. A kialakított körzetek között továbbra is a 72. számú egyéni körzet foglalta magába a legtöbb magyar szavazót, azonban a választókerületről nyolc, főképp magyarlakta települést csatoltak le, ami a körzet magyarságát mintegy 10 000 fővel csökkentette. A választóközteréről leválasztott, többségében magyarlakta települések helyett nagyobb lélekszámú ukrán településeket csatoltak a körzethez, ami az ukránok és a magyarok arányát tovább rontotta. Az egymandátumos körzetben a KMKSZ elnökének a legfontosabb választási ellenfele az Egyesített Ukrán Szociáldemokrata Párt támogatásával induló Gajdos István, a Beregszászi Járási Állami Közigazgatási Hivatal elnöke volt. A beérkezett jegyzőkönyvek alapján a KMKSZ elnöke nyerte a választásokat a körzetben, azonban az eredményt nem hirdették ki hivatalosan, hanem módosítások sorozata következett. A körzetben győztesként végül Gajdos Istvánt hirdették ki, ő lett a képviselő. Az ügy a strasbourgi Ember Jogi Európai Bírósághoz is eljutott, s hat évvel a történetek után a KMKSZ elnöke pert nyert az ukrán állammal szemben.

Parlamenti választások – 2006–2007

2006-ban az arányos rendszerre való áttérés érintette legnegatívabban a nemzeti kisebbségek helyzetét. A törvényben meghatározott 3%-os bekerülési küszöb elérése a 48 milliós országban olyan szavazati arány elérését feltételezte, amit – az oroszokon kívül – egyetlen kisebbség sem tu-

²² Forrás: Закон України „Про вибори народних депутатів України”, Верховна Рада України; Закон від 24.09.1997 № 541/97-ВР, <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/541/97-%D0%B2%D1%80>>, letöltés 2013. ápr. 16.

dott biztosítani, többek között a 150 ezres kárpátaljai magyarság sem. Az új választási törvény értelmében csak országos szinten bejegyzett párt indíthatott jelölteket. A 2006-os választásokra a Gajdos István vezette megreformált UMDSZ megerősödött. Az új választási rendszerhez alkalmazkodva mindkét magyarságszervezet megkezdte saját pártjaik megalapítását: a KMKSZ létrehozta a „KMKSZ”–Ukrajnai Magyar Pártot („KMKSZ”–UMP), az UMDSZ pedig az Ukrajnai Magyar Demokrata Pártot. Parlamenti szinten sem a „KMKSZ”–UMP, sem az UMDP nem állított listát. A választásokat illetően a két szervezet nem tudott együttműködésre lépni, így a magyar jelöltek elestek attól a lehetőségtől is, hogy ukrán pártok listáján előkelő helyet kínáljanak nekik, mivel egyik oldal jelöltje sem tudta a „magyar szavazatok” összességét garantálni. Mindkét szervezet kapott felajánlásokat ukrán pártoktól, de egyik sem számított befutó helynek. A kisebbségben élő magyarságnak 1994 óta először nem lett magyar nemzetiségű képviselője az Ukrán Legfelső Tanácsban. A 2006-os parlamenti és helyhatósági választásokon az egymással versengő két magyar párt kettős vereséget szenvedett, részeredményei igen gyengék lettek. A KMKSZ-nek és az UMDSZ-nek kevesebb szavazatot sikerült begyűjtenie, mint 2002-ben.

A 2007-ben tartott előrehozott parlamenti választásokra sem született együttműködési megállapodás a KMKSZ és az UMDSZ között. A választásokon a KMKSZ a Nasa Ukrajina (Mi Ukrajnánk) – Népi Önvédelem választási tömörülést támogatta, mely listájának a 99. helyére felvette Kovács Miklóst. Az UMDSZ Ukrajna Szocialista Pártját támogatta, melynek listájára felkerült Tóth Mihály, a demokrata szövetség korábbi elnöke. A választások ismét kudarccal zárultak a magyarok számára: a Mi Ukrajnánk 99. helye kevés volt a képviselői mandátum megszerzéséhez, a szocialisták pedig nem kerültek be a parlamentbe. A kárpátaljai magyarság ismét parlamenti képviselő nélkül maradt.

Parlamenti választások – 2012

A 2012-es parlamenti választások idején a magyarság érdekérvényesítő esélyeire kedvezően hathatott volna a vegyes rendszerhez való visszatérés. Egy magyar többségű választási körzet kialakításával a magyaroknak lehetőségük lett volna visszaszerezni a korábban elvesztett parlamenti képviseletet. A választásokat megelőzően számos nemzetközi szervezet – a magyar kormány, valamint a KMKSZ és az UMDSZ – is szorgalmazta a magyar választási körzet létrehozását. A Központi Választási Bizottság (CVK) 2012. április 28-án jelölte ki a parlamenti választások egyéni választóköreiteinek határait. Kárpátalján hat egyéni választási körzetet alakítottak ki. A várakozásokkal ellentétben azonban nem hoztak létre magyar többségű

körzetet. A tömbben élő magyar lakosság három különböző körzetbe került, mindegyikben kisebbséget alkottak, így minimálisra csökkentették a magyarok nyerési esélyeit. A 68. számú, Ungvár központú választókörzethez került megközelítőleg 25,6 ezer magyar szavazó, a körzetben a magyarság részaránya mindössze 16,1%-ot tett ki. A 69. számú, Munkács központú választókörzetbe került megközelítőleg 28,5 ezer magyar, arányuk a körzetben csupán 17,8%-ot tett ki. A 73. számú, Nagyszőlős központú körzet volt a „legmagyarabb”, azonban a magyarok itt is kisebbségbe kerültek, részarányunk mindössze 33,6% volt. Az összesen 147 026 szavazót magába foglaló 73. körzetben 49 418-ra becsülhető a magyar szavazók száma²³. A 70-es, 71-es és 72-es körzetekben a magyar szavazók aránya elenyésző volt, nem érte el a 6-8%-ot. Annak ellenére, hogy nem lett magyar többségű választókörzet Kárpátalján, a választásokon mindkét magyar párt részt vett. A magyar körzet létrehozását elvető Régiók Pártja felajánlotta a KMKSZ-nek és az UMDSZ-nek, hogy a magyar szavazatokért cserébe biztos helyet kínál pártja listáján egy magyar jelölt számára. A KMKSZ és az UMDSZ között nem született együttműködési megállapodás. A kulturális szövetség vezetése elutasította a régiósok ajánlatát, és önállóan indította egyéni jelöltjeit a három magyarlakta körzetben²⁴. A „legmagyarabbnak” számító 73-as körzetben indult Kovács Miklós, a KMKSZ elnöke, a 68-as Ungvár központú körzetben dr. Brenzovics László, a Szövetség alelnöke, a 69-es körzetben Gulácsy Géza alelnök volt a kulturális szövetség jelöltje. A KMKSZ vezetése úgy vélte, amennyiben egységes szavazóerőként jelennek meg a magyarok, jelöltjeinek esélyük lehet a győzelemre annak ellenére, hogy a magyar lakosság kisebbségbe került a kijelölt körzetekben.²⁵ Az UMDSZ elfogadta a hatalompárt felajánlását, így Gajdos István, a demokrata szövetség elnöke felkerült a kormányzó Régiók Pártja listájának 74. helyére. A demokrata szövetség ígéretesnek ítélte meg a felajánlott listás helyet, Gajdos István úgy vélte, az együttműködés révén reális esélye lehet a magyarságnak arra, hogy visszaállítsa parlamenti képviselőtét.²⁶

²³ A KMKSZ elítélte a magyarellenes döntést. Parlamenti választások: Eldölt – nem lesz magyar körzet. Kárpátalja hetilap XII. évf., 18. (590) szám, 2012. május 4.) <http://www.karpataljalap.net/2012/05/04/kmksz-elitelte-magyarellenes-dontest>, letöltés 2013. márc. 18.

²⁴ *Badó Zolt*: Három körzetben indít jelöltet a magyar szervezet. Ülészett a KMKSZ Választmány. Kárpátalja hetilap 604. szám, (2012. augusztus 10.) <<http://www.karpataljalap.net/2012/08/10/harom-korzetben-indit-jeloltet-magyar-szervezet>>, letöltés 2013. márc. 18.

²⁵ Három magyar jelölt lesz Kárpátalján <http://www.magyarhirlap.hu/kulfold/harom-magyar-jelolt-lesz-karpataljan>, letöltés 2013. márc. 18.

²⁶ Kárpátalján parlamenti mandátumra esélyes listás helyet kapott az UMDSZ elnöke. MTI/2012. 08. 13. <<http://www.umdsz.uz.ua/news2012/augusztus/20120813-idehaza.html>>, letöltés 2012. aug. 17.

2012. július 30. és augusztus 13. között került sor a jelöltek bejegyzésére. A Központi Választási Bizottság adatai alapján Kárpátalján a kijelölt 6 egyéni választási körzetben összesen 64 képviselőjelöltet jegyeztek be²⁷.

Az UMDSZ a választási együttműködéshez tartva magát a magyarok által lakott körzetekben a Régiók Pártja ukrán nemzetiségű jelöltjei mellett folytatott kampányt. A 2012-es ukrán parlamenti választások egyik országos kampánytémája a választások előtt nem sokkal elfogadott ukrán nyelvtörvény volt. Az UMDSZ és a Régiók Pártja közös kampánya is a nyelvtörvényre épült. A magyarság szempontjából a törvény mindenképp előremutató volt.

A KMKSZ kampányában Kárpátalja önállóságának, önkormányzatiságának megteremtése jelent meg hangsúlyosan. A Szövetség jelöltjeinek egységes választási programjában külön pontként szerepelt Kárpátalja speciális önkormányzati státusának biztosítása az 1991-es népszavazás eredménye alapján, emellett a jogállamiság megteremtését, az emberi és kisebbségi jogok tiszteletben tartását szorgalmazták.

Az ukrán politikai pártok és jelöltjeik szintén megpróbálták a magyar szavazatokat begyűjteni különböző ígéretekkel és eszközökkel. A magyarok által lakott körzetekben azok az ukrán pártok is versenybe szálltak a szavazatokért, amelyek korábban kisebbségellenes/magyarelles politikát folytattak. Az egyik ilyen párt volt a megyében meghatározó politikai erőnek számító Jedinij Centr (JeC, Egységes Közép), amely ellenezte a magyar nyelv regionális státusának elismerését. A párt választási plakátjain a szavazók megtévesztésére felhasználta a magyar nemzeti trikolor színeit, piros-fehér-zöld színű, magyar nyelvű szóróanyagokkal folytatott kampányt a magyar településeken. A kampány során ingyenes magyar nyelvű választási különszámot jelentetett meg több kárpátaljai ukrán hetilap, köztük olyanok is, amelyek korábban nemegyszer magyarelles írásokat is közzétettek. Ilyen ingyenes magyar nyelvű, ezúttal „magyarbarát” lapszámot jelentetett meg a Jedinij Centr jelöltjeit támogató Sztarij Zamok hetilap vagy a Zakar-patszka Pavda, mely a régiós jelölt mellett agitált. A Vitalij Kličko vezette UDAR és a Batykvivcsina Egyesült Ellenzék is rendelkezett magyar nyelvű plakátokkal és szóróanyagokkal. A magyarok által lakott körzetben az ukrán pártok jelöltjei között akadtak olyanok is, akik a választásokra magyarosították nevüket, így azt a benyomást keltették, hogy magyar nemzetiségűek, illetve magyar gyökerekkel bírnak. Ilyen volt a Munkács központú 69-es

²⁷ <http://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2012/wp032?PT001F01=900>, letöltés 2012. aug. 17.

választási körzetben induló régiós képviselőjelölt, a donyECKI származású Vjacseszlav Sutko Lászlóvics, aki atyai nevét vélhetően a Vlagyiszlavról a magyar Lászlóra cserélte. Néhány ukrán párt a magyarok által lakott körzetekben magyar nemzetiségű jelöltet is indított: a 73-as egyéni körzetben indult Lengyel Olekszandra, az UDAR jelöltje és Petruska István, a Batykivcsina Egyesült Ellenzék jelöltje. Szintén a 73-as választási körzetben indult önjelöltként Kincs Gábor, aki a választásokat megelőzően az UMDSZ alelnöke és Beregszász alpolgármestere volt. A képviselőjelöltet a demokrata szövetség kizárta soraiból²⁸, miután kiderült, hogy részt vesz a választási küzdelemben, ugyanis az UMDSZ által támogatott Régiók Pártja jelöltjének, Ivan Buskónak a választási ellenfeleként jelent meg. Kincs Gábor választásokon való indulását a Jedinij Centrhez kötötték. Hasonló jelölt volt a 69-es körzetben induló Lengyel Zoltán, Munkács város polgármestere, aki szintén önjelöltként indult a körzetben, de a Jedinij Centr tagjaként lett polgármester 2010-ben. Mind a négy képviselőjelölt vitt el magyar szavazatokat, eredményeik azonban alulmaradtak a többi magyar jelölt eredményéhez képest.

A választások eredményét Ukrajna esetében az elmúlt húsz évben számos tényező befolyásolta. Ezen tényezők közé tartoznak a különböző választási csalások, a szavazatok tömeges megvásárlása, a megfélemlítés, a választási korrupció, valamint az úgynevezett „adminreszursz” vagy más néven adminisztratív erőforrás felhasználása. Ez azt jelenti, hogy az adminisztratív eszközök alkalmazása során a hivatali helyzetet kihasználva a helyi végrehajtó hatalom mindenben a kormánypárt jelöltjeinek kedvez, valamint igyekszik nyomást gyakorolni az állami alkalmazottakra. Hasonló tényezők játszottak szerepet a 2012-es választási eredmények alakulásában is. A hivatalos jelentések szerint a választások békésen zajlottak, azonban a különböző civil és jogvédő szervezetek képviselői és az ellenzéki pártok megfigyelői számos visszaélésről és szabálytalanságról számoltak be. A szavazás menetét, illetve a szavazatok leadását különféle manipulációk és csalások kísérték. A választásokat követően a nemzetközi megfigyelők erősen bírálták Ukrajnát. Nyilatkozataikban a demokratikus fejlődés szempontjából visszalépésnek minősítették a 2012-es ukrajnai választásokat. Egybehangzó véleményük szerint az adminisztratív forrásokkal való visszaélésnek köszönhetően, valamint a kampány és a pártfinanszírozás átláthatóságának hiánya miatt a választásokon nem voltak biztosítva az egyenlő feltételek.

²⁸ *Badó Zsolt*: Kizárta alelnökét az UMDSZ. Interjú Kincs Gábor egyéni képviselőjelölttel. Kárpátalja hetilap 606. szám, (2012. augusztus 24.) < <http://karpataljalap.net/2012/08/24/kizarta-alelnoket-az-umdsz/>, letöltés 2012. okt. 28.

A választási manipulációk Kárpátalját sem kerülték el, minden egyéni körzetben tapasztalható volt a szavazatok felvásárlása. A tömeges szavazatvásárlás technikáját Kárpátalján a Viktor Baloga vezette Jedinij Centr alkalmazta először a 2010-es önkormányzati választásokon. A módszer eredményesnek bizonyult, és mivel komolyabb büntetőjogi felelősségre vonás nem történt az ügyben, a 2012-es választások során más pártok is bevetették a módszert. A 68-as számú egyéni körzetben például arról érkezett bejelentés, hogy az ungvári diákszállóban 200 hrvnyát (megközelítőleg 20 eurót) fizettek azoknak, akik a mobiltelefonjukkal készített fotókkal tudták bizonyítani, hogy a körzetben induló régiós jelöltre, Vaszil Kovacsra adták szavazatukat. A 69-es Munkács központú választókerületben több esetben tettek bejelentést úgynevezett láncszavazások szervezéséről²⁹. A láncszavazás során a szavazatát eladó választópolgár egy előre kitöltött szavazólapot visz magával, amit kicserél a saját üres szavazólapjára, a kitöltöttet bedobja az urnába, az üres szavazólapot pedig kihozza. A szervezők, miután kitöltik a kicsempészett szavazólapot, útjára indítják a következő megvásárolt szavazót, és a folyamat megismétlődik. A szavazatvásárlás következő technikája az ún. „agitációs munkaszerződés” kötése a választópolgárokkal. A szerződés aláírásával a szavazó ígéretet tesz arra, hogy a jelölt mellett folytat kampányt, és rá adja szavazatát. Ha a jelölt nyer a körzetben, akkor a szerződés felmutatója anyagi juttatásban részesül. Az agitációs munkaszerződés módszerét a 73-as körzetben induló hatalompárti jelölt, Ivan Busko is alkalmazta.

Kárpátalján a választási körzetekben a legnagyobb küzdelem a kormányzó Régiók Pártja és a megyében meghatározó politikai erővel rendelkező Jedinij Centr jelöltjei között bontakozott ki. A hat egyéni választási körzetből háromban a Régiók Pártja, háromban pedig a Jedinij Centr jelöltje nyerte a választást. A megyében a választási részvétel 51,6% volt, ami az egyik legalacsonyabb mutató volt az országban. A magyarok által is lakott körzetek tekintetében a 73-as számú választókerületben a régiós Ivan Busko, a Kárpátaljai Megyei Állami Közigazgatási Hivatal első elnökhelyettese kapta a legtöbb szavazatot (41,22%, 31 517 szavazat), maga mögött hagyva a Jedinij Centr jelöltjét, Ivan Balogát, a megyei tanács elnökét (36,1%, 27 602 szavazat). A legnagyobb számú magyar szavazót magába foglaló körzetben a KMKSZ elnöke 7963 szavazatot szerzett, ami a leadott érvé-

²⁹ Így szavaztunk. Kárpátalja hetilap, 2012. 11. 02. 616. szám < <http://www.karpataljalap.net/2012/11/02/igy-szavaztunk>>, letöltés 2013. febr. 23.

nyes szavazatok 10,41%-át tette ki, ezzel a harmadik helyen végzett a körzetben. Az Ungvár központú, 68-as számú választókerületben a régiós Vaszil Kovacs, a Kárpátalja megyei áramszolgáltató vállalat vezérigazgatója szerzett mandátumot (31,14%, 30 054 szavazat). A KMKSZ alelnöke, dr. Brenzovics László az ötödik helyet tudhatta magáénak (7,73%, 7461 szavazat). A 69. számú egyéni választókerületben az Egységes Közép (Jedinij Centr) vezetője, a vidék leggazdagabb oligarchája, Viktor Baloga nyerte a választást (49,42% 34 970 szavazat), a körzetben induló KMKSZ-alelnök, Gulácsy Géza (10,59%, 7498 szavazat) a negyedik lett.

A pártlistás eredményeket figyelembe véve Nyugat-Ukrajnában egyedül Kárpátalja megyében győzött a Régiók Pártja, a leadott szavazatok 30,94%-át szerezve meg. Számos elemző ezt a győzelmet a kárpátaljai magyar szavazatoknak tulajdonítja. A Régiók Pártja választási listáján indított Gajdos István, az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség (UMDSZ) elnöke bekerült a parlamentbe.

Választások – 2014

A 2014-es év Ukrajna számára „hibrid háborút”, területi veszteséget, gazdasági mélyrepülést és számos emberáldozatot hozott. A meglehetősen nehéz és instabil körülmények között két előrehozott választást is tartottak. Májusban került sor az előrehozott elnökválasztásra, októberben pedig előrehozott parlamenti választásokat rendeztek.

Ukrajnai elnökválasztás – 2014

Az ukrán parlament 2014. február 22-i ülésén határozott arról, hogy megfosztja tisztségétől Viktor Janukovics államfőt, és kiírta 2014. május 25-re az előrehozott elnökválasztást. A Központi Választási Bizottság (CVK) adatai szerint 23 jelölt indult Ukrajna elnöki posztjáért, tizenhatan önjelöltként, heten pedig pártok színeiben. Miután ketten visszaléptek a jelöléstől, 21 elnökjelölt maradt versenyben. A jelöltek között egyaránt voltak korábbi köztisztviselők, kormányzati pozíciót betöltött személyek, politikusok és a közélet számára kevésbé ismert új szereplők is. A népszerűségi listát Petro Porosenko vezette. A nyugatbarát üzletember-politikus Viktor Juscsenko elnöksége alatt a nemzetbiztonsági és védelmi tanács vezetője volt, majd rövid ideig a külügyminiszteri posztot töltötte be. Janukovics elnöksége alatt, Azarov első kormányában néhány hónapig gazdasági miniszterként tevékenykedett, aktív szerepet játszott a 2013 novemberében kirobbant kijevi hatalomellenes tüntetés-sorozatban. A legesélyesebb jelöltnek tartott Porosenko a Vitalij Klicsko vezette UDAR támogatását is élvezte. A Batykvicscsina saját vezetőjét,

Julija Timosenko volt kormányfőt indította, a Szvoboda Oleh Tyahnibok pártelnököt, a radikálisok Oleg Ljaskót, és a kommunista párt is saját vezetőjét, Petro Szimonenkót jelölte az államfői posztra. A korábbi kormányzathoz köthető elnökjelöltek között volt Szerhij Tihipko és Jurij Bojko, Mikola Azarov leköszönt miniszterelnök kormányának miniszterelnök-helyettesei, Renat Kuzmin volt helyettes főügyész és Mihajlo Dobkin, Harkiv megye korábbi kormányzója. Jelöltette magát az elnöki tisztségre Dmitro Jaros, a radikális Jobboldali Szektor vezetője is.

Valamennyi elnökjelölt programjában három fontos elem jelent meg hangsúlyosan: az egyik a békének és Ukrajna területi integritásának a kérdése, a másik az ország helyzetének stabilizálásához szükséges hatalmi és/vagy területi átrendezésére vonatkozó tervek, a harmadik a gazdasági és társadalmi stabilitást előírányzó és a korrupció megszüntetését célzó intézkedések. Annak ellenére, hogy az országban zajló konfliktus erős kisebbségi vonatkozással bír, az országban élő nemzetiségek helyzetének kérdése sem volt mérvadó kampánytéma, viszont 2010-hez képest jóval több elnökjelölt programjában megjelent – akkor mindössze egy jelöltnek voltak ígéretei a kisebbségek felé. A kisebbségi kérdés központi témája a jelentős vitát kiváltott nyelvtörvény, nyelvhasználat kérdését érintették, és többnyire az országban élő orosz nemzetiségűek vonatkozásában fogalmazódtak meg, az országban élő valamennyi kisebbséget mindössze néhányan vették számításba. A nemzeti kisebbségek számára mind a jogérvényesülés területén, mind a hatalmi átrendeződés szempontjából a legszélesebb jogköröket Petro Porosenko ígérte. Az elnökjelölt programjában külön hangsúlyozta valamennyi nemzeti kisebbség jogainak feltétlen betartását. A nyelvhasználat tekintetében az országban élő nemzetiségeknek szabad anyanyelvhasználatot és nyelvfejlődést ígért.

A 2014. május 25-én megtartott ukrajnai elnökválasztáson Petro Porosenko fölényes győzelmet aratott, a választások első fordulójában megszerezte a szavazatok több mint felét (54,7%), így nem volt szükség második fordulóra. A nemzetközi megfigyelők által is elismert 2014-es elnökválasztás során az ország területén minimális mennyiségű szabálysértés mellett zajlott a voksolás. Ugyanakkor két kelet-ukrajnai megyében, Luhanszkban és Donyeckben a saját köztársaságot kikiáltó szakadárok több településen megakadályozták a választás lebonyolítását. A keleti megyékben élő lakosság mintegy húsz százaléka tudott csak szavazati joggal élni. A Krím félszigeten nem tudták megrendezni a voksolást. Ukrajna újonnan megválasztott elnökét 2014. június 7-én iktatták be.

A kárpátaljai magyarság és az elnökválasztás

A magyar lakosság körében is Petro Porosenko volt a legnépszerűbb elnökjelölt. Támogatottsága a magyarok körében annak volt köszönhető, hogy ő volt az egyetlen elnökjelölt, aki „tárgyalt” a magyarokkal. Porosenko felvállalta a magyarság problémáit, és választási szerződést kötött a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetséggel. Az Ungváron május elsején aláírt megállapodásban az elnökjelölt vállalta, hogy Ukrajna elnökévé választása esetén Kárpátalján biztosítani fogja a magyarok számára az európai normákhoz igazított nyelvi jogokat, megfelelő feltételeket teremtenek a magyar nyelvű oktatási rendszer fejlődéséhez, valamint a tervezett közigazgatási reform során figyelembe veszik az egy tömbben élő magyar közösség érdekeit, és elősegíti a magyarok parlamenti képviselőletének lehetőségét. Az elnökjelölt arra is ígéretet tett, hogy Ukrajna elnökeként előmozdítja majd a kárpátaljai egyházaktól elkobzott vagyon visszaszolgáltatását és a sztálini lágerekbe elhurcolt férfiak hivatalos rehabilitációját. Az UMDSZ nem támogatta egyik elnökjelöltet sem.

A magyar falvakban az elnökjelölt támogatottsága átlagosan 72-73%-os volt. A magyar településeken a megyei átlaghoz képest alacsonyabb volt részvétel, ami elsősorban azzal magyarázható, hogy a választásokat megelőző napon olyan rémhírekkel próbálták a Beregszászi és a Nagyszőlősi járásban elriasztani a magyar nemzetiségű választókat az elnökválasztáson való részvételtől, mely szerint a hadköteles magyar választókat a szavazóhelyiségekből egyenesen a hadseregbe viszik. Az álhírek jelentős aggodalmat váltottak ki a magyar lakosság körében, és sokan nem mertek elmenni szavazni. A legalacsonyabb részvétel a nagyszőlősi járási Nagypaládon volt, ahol a választásra jogosultak mindössze 14%-a élt szavazati joggal.

Parlamenti választások – 2014

Az előzetes várakozásoknak megfelelően, a kihívást jelentő biztonsági és politikai körülmények dacára, a 2014-es elnökválasztást követően Ukrajna elnökének rendelete alapján 2014. október 26-án előrehozott parlamenti választásokat tartottak az országban. A választásokat megelőzően történtek kísérletek a választási rendszer megváltoztatására, de az elnöknek nem sikerült keresztülvinni a parlamenten javaslatát, így maradtak a 2012-ben alkalmazott vegyes választási rendszerénél.

A nemzeti kisebbségekre nézve a vegyes rendszer lehetőségei kedvezőek lehetnek, amennyiben a választási körzetek kialakításakor figyelembe veszik az etnikai viszonyokat. 2012-től azonban nem alakítottak ki

magyar többségű választókerzetet Kárpátalján. A kialakított körzetekkel minimálisra csökkentették a magyarok nyerési esélyeit, és ellehetlenítették a közösség számára, hogy saját képviselőt tudjon bejuttatni a törvényhozásba. A választókerületek kialakítása során alkalmazott 2012-es gerrymandering (választókerület-manipuláció) azóta is az éppen hivatalban lévőknek és a helyi oligarcháknak kedvez.

A választásokat megelőzően a KMKSZ még 2014. augusztus 7-én kérelemmel fordult a CVK-hoz és annak elnökéhez, melyben kérte a kompakt módon elhelyezkedő nemzetiségi közösség érdekeinek megfelelő választási körzet kialakítását. A hivatalos szervhez benyújtott beadványhoz csatolva volt a Szövetség által kidolgozott lehetséges nemzetiségi körzet sematikus térképe, településeinek listája lakosságának nemzetiségi összetételére és lélekszámára vonatkozó adatokkal. A CVK 2014. augusztus 27-én jelölte ki a parlamenti választások egyéni választókerzeteinek határait. A testület döntése alapján – kisebb módosításokat leszámítva – teljes egészében maradtak a 2012-ben kialakított körzetek. Az ígéretekkel és a várakozásokkal ellentétben nem hoztak létre magyar választási körzetet. A Szövetség kérelmét a testület figyelmen kívül hagyta, és nem változtatott a kárpátaljai tömbmagyarságot több körzetre felosztó, magyar képviselő parlamentbe juttatását ellehetlenítő, 2012-ben létrehozott körzethatárokon. Az eset azért is érdekes, mert a választási törvénybe 2012-ben bekerült egy módosítás, mely ismét előírja az etnikai szempontok figyelembevételét a körzetesítés során. A törvény egyértelmű tételeket tartalmaz arra vonatkozóan, hogy a választási körzetek kialakítása során figyelembe kellene venni az etnikai határokat. A III. fejezet 18. cikkelye kimondja, hogy „Az egymandátumos körzetek határait a közigazgatási-területi egység határainak, a territoriális közösség érdekeinek és a nemzeti kisebbségek adott területen való letelepedésének figyelembevételével határozzák meg. Azoknak a közigazgatási-területi egységeknek, amelyek területén egyes nemzeti kisebbségek kompakt módon élnek és amelyek határosak egymással, egy választókerzetbe kell kerülniük.”³⁰ Az etnikai arányosság elve tehát beépítették a választási törvénybe, mégsem akarták alkalmazni, ezt bizonyítja a magyar lakosság különböző körzetekbe való ismételt felosztása. A Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség jogi úton tiltakozott az ukrán Központi Választási Bizottság döntése ellen. 2014. szeptember 1-jén a KMKSZ a törvények által nyújtotta lehetőségekkel élve panaszt nyújtott be a CVK döntése ellen. A CVK-hoz és a Kijevi Fellebbviteli Közigazgatá-

³⁰ Закон України про вибори народних депутатів України Верховна Рада України; Закон від 17.11.2011 № 4061-VI. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4061-17>, letöltés 2015. jan. 24.

si Bírósághoz eljuttatott dokumentumcsomagban arra kérte az illetékeseket, hogy vizsgálják felül a testület azon döntését, mely a Kárpátalján kialakított körzetekre vonatkozik, és a törvényeknek megfelelően jelöljenek ki új körzethatárokat. A jogsértés kapcsán a KMKSZ Elnöksége szeptember 1-jén nyilatkozatot fogadott el, melyet megküldött az EBESZ-nek, az Európai Parlamentnek, illetve az ENSZ kisebbségekkel foglalkozó bizottságának is. A nyilatkozatba foglaltak alapján a CVK döntése a parlamenti választásokról szóló törvény III./18/2/3. cikkelyének durva megsértése, mely a nemzetiiségi kisebbségek jogainak lábbal tiprását, a kisebbséghez tartozók másodrendű állampolgárokká történő degradálását jelenti. A nyilatkozat szerint az európai demokratikus jogállamiság megteremtésének alapfeltétele, hogy ne csak papíron legyenek lefektetve a kisebbségek védelmét és megmaradását elősegítő jogok, hanem a gyakorlatban is alkalmazzák azokat.³¹

A Szövetség nyilatkozatára azonnal reagált az EBESZ, a magyar körzet szabotálását elfogadhatatlannak tartva az ukrán illetékesekhez fordult, és kérte a magyar választási körzet mielőbbi létrehozását. Ugyanígy tett a Fidesz–KDNP európai parlamenti képviselőcsoportja, mely sajtóközleményében határozottan elítélte az ukrán Központi Választási Bizottság döntését, és felszólította a testületet, hogy a hatályos kisebbségi és választási törvények betartásával olyan választókerületeket alakítson ki Kárpátalján, melyben a tömbmagyarság egy parlamenti körzetet alkot. A magyar körzet létrehozását kérelmezte Valerij Luncsenko is. A Kárpátaljai Megyei Állami Adminisztráció elnöke folyamodványt juttatott el Ukrajna elnökéhez és a Központi Választási Bizottsághoz, melyben a megye kormányzójaként kérte, hogy választói jogaik érvényesítése tekintetében vegyék figyelembe Kárpátalja nemzeti kisebbségeinek érdekeit, és a megye Beregszászi és Nagyszőlősi járásaiban tömbben élő magyarokat egy választókörzetbe rendezzék. Ugyanígy tett Gajdos István is, az UMDSZ leköszönt elnöke, az ukrán parlament akkori képviselője, aki szintén szorgalmazta a CVK elnökénél, hogy a hatályos választási törvény előírásait betartva Kárpátalján Beregszász központtal hozzanak létre magyar többségű választókerületet.

A kérelmek benyújtása ellenére nem hoztak létre magyar többségű körzetet. A CVK-hoz és a Kijevi Fellebbviteli Közigazgatási Bírósághoz

³¹ A KMKSZ nyilatkozata az ukrainai parlamenti választások kapcsán. 2014. szeptember 1. <http://www.karpataljalap.net/?q=2014/09/01/kmksz-nyilatkozata-az-ukrainai-parlament-i-valasztasok-kapcsan; letoltés 2014. szept. 28.>

benyújtott óvást mindkét testület formai okokra hivatkozva lesöpörte az asztalról, érdemben nem is tárgyalták azt. A KMKSZ, miután minden lehetséges jogi eszközt kihasználta, melyre az ország törvényei lehetőséget adtak, jogorvoslatért a strasbourgi Emberi Jogok Európai Bíróságához fordult.

Választási körzet hiányában csak a listás hely biztosíthatta a kárpátaljai magyarságnak, hogy képviselőt küldhessen a parlamentbe. A nagy sajtóvisszhangot kiváltó eset után az ukrán elnök nevével jelzett Petro Porosenko Blokkja párt a parlamenti mandátumra esélyes 62. helyet ajánlotta fel a KMKSZ elnökének parlamenti választási listáján. A felajánlott listás hely elfogadásáról a Szövetség rendkívüli választmányi ülése döntött. A másik magyar szervezet, az UMDSZ nem támogatta egyetlen jelöltet vagy pártot sem, a szövetség korábban lemondott elnöke, Gajdos István, korábbi PR-s majd független parlamenti képviselő (Régiók Pártja), nem indult az októberi választásokon.

Kárpátalján az országosnál alacsonyabb volt a szavazókedv, a választás során a régióban nyilvántartott választópolgárok 44,67%-a élt szavazati jogával. A pártlistás eredmények alapján a megyében a Petro Porosenko Blokk (PPB) nyerte a választásokat, a PPB a szavazatok 30,7%-át gyűjtötte be, második lett a Narodnij Front – 25,2%, harmadik a Szamopomics – 7,8%, negyedik a „Zasztup” Országos Agráregyesület – 7,3%, ötödik pedig Ljasko Radikális Pártja – 6,8%.

A Petro Porosenko Blokk támogatottsága a magyar falvakban volt a legnagyobb. A magyar településeken élő lakosság 42%-a adta voksát az elnök nevét viselő pártszövetségre, vélhetően azért, mert listájának 62. helyén szerepelt Brenzovics László, a KMKSZ elnöke, aki bekerült az ukrán törvényhozásba.

Az egyéni körzetek tekintetében Kárpátalján az előzetes közvélemény-kutatások előrejelzéseinek megfelelően a Baloga testvérek nyerték meg a körzetek jelentős többségét. A 69. számú, Munkács központú körzetben első helyen végzett Viktor Baloga 61,9%-kal, a 71. számú Huszt központú körzetben Pavlo Baloga nyert 44,6%-kal, a 73., Nagyszőlős központú körzetben Ivan Baloga lett az első 44,8%-kal. Szintén Balogáék jelöltje volt a 70. számú, Szolyva központú körzet győztese, Mihajlo Lanyo, aki a szavazatok 38,7%-át gyűjtötte be, és a 72., Técső központú választási körzet győztese, Vaszil Petyovka (68%). A megyében található egyéni körzetek közül a legnagyobb küzdelem a 68. Ungvár központú körzetben alakult ki, a megmérettetésből győztesen a PPB által támogatott Robert Horvat került ki, aki 21,5%-kal maga mögött

hagyta legfontosabb választási ellenfelét, a körzet korábbi képviselőjét, az egykori PR-s Vaszil Kovacsot.

A 2014-es előrehozott ukrainai választások nem hoztak megoldást a kialakult helyzetre. A kárpátaljai magyarság helyzete 2014 után jelentősen romlott, számos olyan problémával szembesült a közösség, amely megmaradását veszélyezteti.

14.2.3. Helyhatósági választások Ukrajnában

Ukrajnában eddig hét alkalommal tartottak helyhatósági választásokat. 1990-ben, 1998-ban, 2002-ben és 2006-ban a parlamenti választásokkal egy időben tartották, az 1994-es önkormányzati választásokra az elnökválasztás alkalmával került sor, 2010-ben és 2015-ben külön lett rendezték meg. Az ukrán demokrácia egyik negatív sajátossága, hogy folyamatosan változik a választási rendszer, a sokszor átláthatatlan és ellentmondásos szabályozás megnehezíti a jelöltek számára az indulást, és ellehetetleníti a stabilitás megteremtését. Megyei és járási szinteken 1990 és 1994-ben az egyszerű többségi elvet követte a választási rendszer. 1998-ban módosították a választási törvényen, helyi szinteken többségi rendszerben egy preferenciális listás szavazás érdekes változatát léptették érvénybe. A rendszer szerint a szavazók mindenféle megkötés nélkül tetszőleges számú jelöltre szavazhattak a körzetekben. Érvényességi küszöb nem volt. A megyét alkotó járási szintű területi egységek (járások, megyei alárendeltségű városok), illetve a járásokat alkotó alapegységek (falvak és városi típusú települések és városok) alkották a szavazókörzeteket, melyek méretüktől függetlenül ugyanakkora számú képviselőt juttattak az illetékes testületbe. A körzetekből a meghatározott kvóta szerint azokat a képviselőket delegálták a megyei és járási tanácsokba, akiknek a legtöbb szavazatot sikerült begyűjteniük. A 2002-es helyhatósági választások is eszerint zajlottak. A választási rendszer 2006-os módosításával a helyhatósági szintek megválasztásánál is áttértek az arányos rendszerre, a bekerülési küszöb 3% volt. Majd 2010-ben a megyei és járási testületek megválasztásánál először alkalmazták a vegyes rendszert szintén 3%-os bekerülési küszöbvel.

Az 1990-es választás során a helyhatósági választások alkalmával a KMKSZ 11 képviselőt juttatott be a megyei testületbe. Jelöltjei bekerültek a Beregszászi, Ungvári és Nagyszőlősi járások tanácsaiba is. 1994-ben megyei szinten a 60 fős testületnek 9 magyar tagja lett. 1998-ban a helyhatósági választásokon a járási egységekből 5–5 képviselőt választottak a megyei tanácsba, illetve 5 képviselőt juttatott be minden megyei alárendeltségű város is, ez a rendszer alapján véve aránytalan volt. Összesen 75 képviselője volt ekkor a megyei tanácsnak, az kapta a megyei man-

dátumot, aki a legtöbb szavazatot gyűjtötte össze az adott egységben. A magyaroknak is jó esélye volt a bekerülésre, de nem igazán éltek ezzel a lehetőséggel a magyar ajkú választópolgárok. Például a Beregszászi járásban a magyarok is ukrán jelöltre szavaztak Ivan Ivancso személyében, aki később a megyei tanács elnöke lett. 1998 és 2002 között tovább romlott a helyzet, hisz a 75 főre bővített testületben a magyarságnak mindössze négy (KMKSZ) képviselője volt. A Nagyszőlősi járásból egyetlen magyar sem került be a megyei tanácsba. Helyi szinten 2002-ben a 85 fős megyei tanácsba hét magyar képviselő (KMKSZ – 4, UMDSZ – 3) jutott be.

A 2006-os helyhatósági választásokra kiéleződött a magyar–magyar szembenállás. A Kárpátaljai Megyei Tanácsba a „KMKSZ”–UMP 17 692 szavazatot szerzett, ami a 90 fős testületben 5 képviselői helyet jelentett, az UMDP-nek 17 465 szavazattal 4 képviselője lett. Az új választási rendszerben a magyar szavazatok egy részét az ukrán pártok szerezték meg. A választásokat követően a KMKSZ és az UMDSZ belépett az ukrán pártok által létrehozott nagykoalícióba, ennek megfelelően pozíciókat kaptak: a „KMKSZ”–UMP tölthette be a megyei tanács alelnöki posztját, valamint az oktatási-nevelési, kulturális, nemzetiségi és médiaügy bizottság elnöki posztját, az UMDP pedig a nemzetközi kapcsolatok bizottságának elnökségét kapta meg. Csupán a Beregszászi Járási Tanácsban lett magyar többség: a 90 fős testületben 27 tagú frakciót hozott létre a „KMKSZ”–UMP, amely a Beregszászi Járási Tanács elnökét adta, az UMDP 25 tagú frakciót alakított, és az alelnöki posztot kapta meg. A Nagyszőlősi és Ungvári Járási Tanácsba mind a KMKSZ, mind az UMDSZ képviselői bekerültek, mindkét tanács esetében az alelnöki posztot a KMKSZ pártja által indított képviselő tölthette be. A 68 magyarlakta településen 40 polgármester az UMDSZ támogatójaként, míg 12 polgármester a KMKSZ támogatójaként nyert. Beregszász városában Gajdos István nyerte a polgármester-választást, a városi képviselő-testületben a KMKSZ-nek 8, az UMDSZ-nek 6 képviselője lett.

2010 októberében új rendszer szerint tartották az önkormányzati választásokat. A választási törvény módosításával a vegyes választási rendszert az alsóbb szintek megválasztásához is bevezették, valamint lényeges újításnak számított, hogy a megyei tanácsok hatáskörébe utalták a megyei, járási és városi önkormányzatok létszámának meghatározását.³² A Kárpátal-

³² Forrás: Закон України Про внесення змін до Закону України „Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів”, Верховна Рада України; Закон від 21.12.2005 № 3253-IV <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2777-15>, letöltés 2013. ápr. 16.

jai Megyei Tanács létszámát 108 főben határozták meg: 54 képviselő pártlistáról, 54 képviselő pedig egyéni körzetekből juthatott mandátumhoz. A pártok esetében 3-3 mandátumot osztottak ki járásonként, illetve megyei alárendeltségű városokként. A járási tanácsokba, a megyei testület döntése alapján, közigazgatási egységenként 1 képviselőt választottak meg, s ugyanennyi mandátumot osztottak ki a járási pártlistákra leadott szavazatok alapján. A járási testületek létszámának meghatározásában a fenti módszer bevezetése a korábbiaknál kisebb járási testületeket eredményezett, a megyei testület létszáma viszont bővült. A megyei és járási alárendeltségű városok tanácsainak létszámát a lakosság számától függően határozták meg³³. A kárpátjai magyarság jelöltjei 11 egyéni választóközvetben indulhattak eséllyel a megyei tanácsi mandátumokért. A KMKSZ és az UMDSZ külön indította jelöltjeit. Az UMDSZ választási együttműködést kötött a Régiók Pártjával, a 11 körzetet felosztották egymás között, és három körzet kivételével nem indítottak egymás ellen jelöltet, a megegyezett körzetekben egymás jelöltjeit támogatták. A választások eredményei megdöbbentőek lettek. A külön-külön induló KMKSZ-re, illetve UMDSZ-re leadott szavazatok száma együtt is jóval kevesebb volt, mint ahány magyar nemzetiségű választópolgár él Kárpátalján. A magyar szavazatok jelentős részét ukrán pártok szereztek meg. Tömeges szavazatvásárlási kampány zajlott a magyarok lakta vidéken is, amely hatékonyan bizonyult. A választások alkalmával a kárpátjai magyar szavazók nagy része 100–150 hrivnyáért (megközelítőleg 10–20 euró) eladta szavazatát, s a magyar pártok helyett a „fizetős” ukrán pártokra adta le voksát. A 108 főre bővült megyei tanácsba a KMKSZ három, az UMDSZ négy képviselővel került be. A kulturális szövetség listáról szerzett mandátumot, egyéni körzetekben nem tudott nyerni, az UMDSZ-nél pont fordítva volt, négy képviselője egyéni körzetből került a megyei testületbe, listán nem érték el a 3%-ot. A magyarok járási szinteken is elvesztették korábbi pozícióikat, sehol nem lett magyar többség, amely maga után vont a magyar érdekképviselő gyengülését.

A 2015-ös, legutóbbi helyhatósági választásokra ismét új törvényt fogadtak el, megváltoztatva a korábbi rendszert. 2015. október 25-én hetedik alkalommal tartottak helyhatósági választásokat Ukrajnában. A megszállt területek kivételével egész Ukrajnában a különböző szinteken összesen 158 399 képviselői és 10 051 polgármesteri mandátumért lehetett indulni. A vá-

³³ Forrás: [http://karpataljalap.net/2010/09/04/megyei-tanacs-tizenegy-korzetben-indulhat-eselylyel-magyar-jelolt](http://karpataljalap.net/2010/09/04/megyei-tanacs-tizenegy-korzetben-indulhat-eselylyel-magyar-jelolt, letoltés 2013. ápr. 16.), letöltés 2013. ápr. 16.

lasztások előzményéhez tartozik, hogy közvetlenül a szavazás előtt új választási rendszert vezettek be. A parlament június 14-én fogadta el első olvasatban a jogszabályt, a képviselők rekordszámú, mintegy 1600 módosító indítványt nyújtottak be a dokumentumhoz, a tervezet második olvasatban történt elfogadásakor azonban csak az illetékes parlamenti bizottság módosításait vették figyelembe, a jogszabályhoz benyújtott több száz képviselői módosító indítványt nem. Elutasításra került többek között a KMKSZ elnöke által benyújtott módosító javaslatok mindegyike, melyek a nemzeti kisebbségek számára irányoztak volna elő pozitívumokat. Az Ukrán Legfelső Tanács július 17-én fogadta el – számos szabálysértéssel – második olvasatban az új helyhatósági választási törvényt, mely a Krími Autonóm Köztársaság Legfelső Tanácsa, a megyei, járási, városi, városi kerületi, községi és nagyközségi önkormányzatok, a városi, községi és nagyközségi tanácselnökök választásának megszervezéséről és lebonyolításáról rendelkezik. A korábban még nem alkalmazott, új választási rendszer elsősorban a kormányon lévő nagyobb pártoknak kedvezett. A szabályozás szerint a városi, járási és megyei tanácsokba kizárólag pártlistán lehetett bejutni, a községi önkormányzatokba viszont egyéni körzetekből:

- a falvakban, településeken, melyek lélekszáma nem haladja meg a 90 ezret, többségi rendszer szerint választották meg a döntéshozókat;
- a járási, városi és megyei tanácsok arányos (listás) rendszer alapján kerültek megválasztásra;
- a 90 ezer főnél nagyobb lélekszámú városok polgármestereit abszolút többséggel választották, vagyis 50%+1 szavazat megszerzése volt szükséges, ahol ez nem sikerült, ott második fordulóra került sor.

A megyei és járási szintű testületek esetében 5 százalékban határozták meg a bejutási küszöböt. A testületbe a listavezetők és azok a képviselőjelöltek kerülhettek be, akik a legtöbb szavazatot hozták a listának, nem pedig azok, akiket a párt első helyen megjelölt. A szavazólapokon feltüntették a listavezető és az adott körzetben indított képviselőjelölt nevét, valamint az öt jelölő párt nevét, így a választók egyszerre szavaztak a pártra és a jelöltre. A városok polgármestereit szintén a pártok jelölhették. Az európai normákhoz igazodva a törvény előírta, hogy a listákon mindkét nem legalább 30%-ban képviseltetve kell hogy legyen, végül a nemi kvótától a Központi Választási Bizottság eltekintett. A törvény további újdonsága, hogy megtiltották a választási tömörülések, pártszövetségek, ún. „blokkok” indulását. Az új törvény értelmében jelentősen csökkentették a képviselő-testületek létszámát is, így az 1000-nél kevesebb választópolgárral rendelkező falvakban 12 képviselőt, 1000–3000 között 14, 3000–

5000 között 22, 5000–20 000 között 26, 20 000–50 000 között 34, 50 000–100 000 között 36, 100 000–250 000 között 42, 250 000-től félmillióig 54, 500 000-től egymillióig 64, egymilliótól kétmillióig 84, a kétmilliósnál is nagyobb egységekben 120 fős testületeket választottak.³⁴

Helyhatósági szintek

Az ukrán közigazgatás szerkezetileg négy részre osztható: nemzeti szint, megyei szint, járási szint és helyi szint. A négy szinten választott testületeket találunk, ahol a legfelső szinten Ukrajna Legfelső Tanácsa áll, a második szinten találjuk a megyéket. Ukrajnában 24 megye (a Krím Autonóm Köztársaság), valamint Kijev találhatóak. Megyei szinten találjuk választott testületként a megyei tanácsokat. A megyék tovább osztoznak járásokra, amelyek a közigazgatás harmadik szintjét képezik. Ezeken a szinteken járási tanácsokat választanak. Szintén ezen a szinten találjuk az úgynevezett megyei alárendeltségű városokat, más néven járási jogú városokat. Ezek a városok közvetlenül a megye alá tartoznak, és kiválnak az adott járásból. A legalsó szinten vannak a települések, városok, városi típusú települések³⁵, itt működnek a helyi önkormányzatok, amelyek a járások részét képezik.

Az ukrán közigazgatási rendszerben a legalsó szintet kivéve a felsőbb szinteken a választott tanácsok mellett kinevezett adminisztrációkat is találunk, amelyek a végrehajtást irányítják. Ez azt jelenti, hogy a végrehajtás kikerült a megyei és járási tanácsok irányítása alól, és állami adminisztráció néven külön párhuzamos szervként működnek.

Az önkormányzati szinteket megvizsgálva a megyei szint számít regionális irányító központnak, itt döntenek pl. a megye költségvetéséről, a megyéhez tartozó járások ügyeiről; a járásokból kiváló járási jogú városok is a megyének alárendeltek. A járási szint az alapszintek irányítását végzi, meghatározza a járásban található települések költségvetését a járási költségvetésből, többnyire nem normatív, hanem klientúrárendszer alapján. Az alapszinteken lévő szociális szféra, mint például az oktatás- és az egészségügy, teljes mértékben a járás által irányított.

A járások alatt találjuk a helyi szinteket vagy helyi önkormányzatokat, ahol nincs kinevezett adminisztrációelnök, s a végrehajtó hatalmat

³⁴ <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/595-19/print1390895289841092>, letöltés 2013. ápr. 16.

³⁵ Az ukrán településrendszerben a Szovjetuniótól megörökölt „városi típusú település” kategória azokra a településekre vonatkozik, amelyek átmenetet képeznek a falvak és a városok között. Elsősorban népességszámuk alapján lehet őket a városok kategóriájába sorolni, de egyéb szempontok szerint inkább a falvakhoz sorolhatóak. Vö: *Molnár József – Molnár D. István: Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében. Ungvár – Beregszász 2005. 24.*

ezen a szinten a megválasztott polgármester gyakorolja a helyi képviselő-testülettel, ők döntenek a település költségvetéséről és a települést érintő ügyek jelentős részéről. Helyi szinten azonban pénzeszközök és döntési hatáskörök nemigen vannak. A települési szint teljesen kiszolgáltatott a járásoknak, illetve kisebb mértékben a megyének. Amennyiben faluról, városi típusú településről vagy járási alárendeltségű városról van szó, akkor a településnek a saját szociális szférája már nem tartozik a településhez, hanem a járáshoz. Ezen a szinten belép a rendszerbe még egy fontos elem, ami ezt a világos és hierarchikus rendszert némiképp megtöri. A járások szintjén létrejöhetnek az úgynevezett járási jogú városok, más néven megyei alárendeltségű városok. A járási jogú város beiktatása a rendszerbe azt jelenti, hogy Ukrajna nagyobb városai jogilag ugyanazt a státuszt élvezik, mint a járások. Mivel városokról van szó, élükön nem adminisztráció áll, hanem polgármester.

Jelöltek

A választásokon országosan 142 párt indította jelöltjeit, összesen 209 966 jelölt szállt ringbe a mandátumokért, közöttük Kárpátalján a magyar pártok jelöltjei is. Más, Ukrajnában élő kisebbségek nem rendelkeznek saját pártokkal, így eleve kiestek a versenyből, ők csak ukrán pártok listáin indulhattak. A választási kampány meglehetősen rövid volt, hivatalosan 50 nappal a voksolás előtt kezdődött.

Kárpátalján a választói névjegyzékek alapján 952 042 választópolgárt tartanak számon, ennek megfelelően a Kárpátaljai Megyei Tanács létszámát 64-re csökkentették a korábbi 108-ról. A Beregszászi, Nagybereznai, Ökörmezői, Perecsenyi, Szolyvai Járási Tanács létszámát 34 főre, a Huszti, Ungvári, Rahói, Ilosvai Járási Tanácsét 36 főre, a Volóci Járási Tanácsot 26, a Munkácsit 39, a Técsőit 42 főre csökkentették. Az Ungvári és a Munkácsi Városi Tanácsok egyaránt 36, míg az ilosvai, csapi, szolyvai, beregszászi, técsői, perecsenyi, nagyszőlősi és rahói városi testület létszámát 26-26 főben határozták meg.

A választási körzetek kijelölését megelőzően a KMKSZ 2015. szeptember 17-én kérelemmel fordult a megyei választási bizottsághoz, melyben kérte a kompakt módon elhelyezkedő nemzetiségi közösség érdekeinek megfelelő választási körzetek kialakítását. A hivatalos szervhez benyújtott beadványhoz csatolva volt a Szövetség által kidolgozott lehetséges körzetek sematikus térképe, településeinek listája lakosságának nemzetiségi összetételére és lélekszámára, a választópolgárok számára vonatkozó adatokkal. A KMKSZ és az UMDSZ vezetői nyílt levélben

fordultak a CVK elnökéhez és más közjogi méltóságokhoz, melyben kérték a magyar nyelvű szavazólapok biztosítását, illetve a szavazóközrtek kialakításánál a nemzetiségi összetételre vonatkozó arányok figyelembevételét. A CVK honlapján 2015. szeptember 21-én jelent meg a véglegesített körzetek listája. A megyei tanácsi választásokra Kárpátalját 64 körzetre osztották fel. A KMKSZ által benyújtott javaslatot nem vették figyelembe. A magyarok lakta vidéken a Nagyszőlősi járásban 6, a Beregszászi járásban 3, Beregszászban 1, a Munkácsi járásban 5, Munkácson és az Ungvári járásban pedig 4-4 választóközretet alakítottak ki. Érdekes módon az egyetlen magyar többségű járás körzeteit úgy alakították ki, hogy a körzet települései nem voltak határosak egymással, a Beregszászi járás körzeteinek kialakításánál nem vették figyelembe a választási törvény azon passzusát, mely kimondja, hogy a kialakított választási körzeteknek összefüggő területet kell képezniük.³⁶ A döntés egyértelműen a magyar lakosság képviselőinek a megyei tanácsba történő bejutásának megakadályozására és a hatékony érdekképviselet megvalósítása ellen irányult. A Kárpátaljai Megyei Tanács utolsó ülésén – 2015. október 9-én – a magyar képviselők a Kárpátaljai Megyei Választási Bizottság elnökéhez intéztek beadványt, melyben mindenekelőtt arra hívták fel a figyelmet, hogy a hatályos ukrán törvények megsértésével alakították ki a választási körzeteket a magyarlakta területeken.³⁷

A választási körzettekkel történő manipuláció nem első alkalommal fordult elő a vidéken: a 2010-es helyhatósági választások idején is hasonlóképpen, etnikai szempontból hátrányosan voltak kialakítva a választási körzetek a járásban. A 2012-es parlamenti választások alkalmával a tömbmagyar vidéket három különböző körzetre osztották, valamennyiben kisebbséget alkotott a magyar lakosság, a 2014-es parlamenti választásokkor pedig, a választási törvény vonatkozó előírásai ellenére sem került kialakításra egy olyan választóközret, amely egyesítette volna a magyar többségű településeket.

Magyar–magyar együttműködés

A választási törvény megváltozása, a bekerülési küszöb megemelése és az országban kialakult gazdasági és háborús helyzet miatt bekö-

³⁶ III. fejezet. 17. cikkely, 11. pont: „Межі одномандатних, територіальних виборчих округів мають бути нерозривними”, <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/595-19/print1390895289841092>, letöltés 2016. ápr. 16.

³⁷<http://karpataljalap.net/?q=2015/10/16/utolso-uleset-tartotta-penteken-karpataljai-megyei-tanacs>, letöltés 2016. ápr. 16.

vetkezett nagymértékű kivándorlás szükségessé tette a két magyar párt együttműködését. Az első egyeztetésre Magyarország Ungvári Főkonzulátusán került sor. A magyar kormány részéről a megbeszélésen részt vett Potápi Árpád János nemzetpolitikaért felelős államtitkár, aki üdvözölte az együttműködésre irányuló törekvéseket.³⁸ Az egyeztető tárgyalások lezárása után a KMKSZ és az UMDSZ vezetői választási együttműködést kötöttek, a két párt fele-fele arányban közösen állított jelöltek a megyei közgyűlésbe a „KMKSZ”–UMP megyei listáján, Beregszász városában az UMDP állított listát, ott a KMKSZ-es jelöltek indultak a másik szervezet listáján, valamint közösen indítottak polgármesterjelöltet. A járások szintjén hasonló együttműködési megállapodásra jutottak a felső-Tisza-vidéki Técsői járásban, a Beregszászi és Nagyszőlősi járásban mindkét párt külön indította jelöltjeit, a Munkácsi és az Ungvári járásban az UMDP-s jelöltek ukrán pártok listáin indultak, a Huszti és Rahói járásokban csak a KMKSZ indított jelöltek. A „KMKSZ”–UMP összesen 346 képviselőjelöltet indított a különböző szintű tanácsokba, további 22 polgármesterjelöltet támogatott.

A „KMKSZ”–UMP kampányában leghangsúlyosabban a napirenden lévő közigazgatási reform és a magyar településeket összefogó járás létrehozása szerepelt, valamint a magyarság problémáira megoldást nyújtó, régóta kitűzött célok megvalósítása, köztük a magyar nyelvhasználatot és oktatás érintő kérdések, illetve a magyar tankerület ügye.

Eredmények

A helyhatósági választások eredményei alapján országosan a Petro Porosenko Blokkja (BPP) és a Julia Timosenko vezette Batykvivcsina (Haza) pártok delegálták a legtöbb képviselőt a helyhatósági szervekbe. A legtöbb képviselői helyet a különböző szinteken a BBP szerezte meg: 9053 képviselőjükből 8882 közvetlenül a párt jelöltjeként, további 231 képviselő pedig önjelöltként indultak a választásokon. A Batykvivcsina 8896 képviselői helyet szerzett a helyi önkormányzatokban, ebből 8061 jelölt indult pártszínekben, 835-en pedig önjelöltként. Harmadik helyen végzett a Nas Kraj (Mi Vidékünk) 4592 képviselővel, negyedik lett az egykori Régiók Pártjából szerveződött Opozicijnij Blok (Ellenzéki Blok) 4101 képviselővel, a többi párt ennél alacsonyabb számú képviselői mandátumot szerzett.³⁹

³⁸ <http://www.beregszasz.com.ua/index.php/politika-br-polityka/8687-egyeztetett-az-umdsz-s-a-kmksz>, letöltés 2016. ápr. 16.

³⁹ <http://karpataljalap.net/?q=2015/11/21/bpp-es-batykvivcsina-delegalta-legtobb-kepviselot-helyi-tanacsokba>, letöltés 2016. ápr. 16.

Az eredmények tekintetében a régiók között jelentős eltérések mutatkoztak, Kárpátalja megye például teljesen eltért az ország többi régiójától, ahol a magyarlakta régióban a „KMKSZ”–UMP elsőprő győzelmet aratott, ami példaértékű, hisz a nemzetiségi pártnak ukrán szavazatokat is sikerült begyűjtenie a vidéken. Megjegyzendő, hogy más Ukrajnában élő nemzeti kisebbség nem rendelkezik bejegyzett párttal, így esélyük sem volt önálló jelöltek indítani érdekeik képviselőjére a választásokon. A 64 főre csökkent megyei testületbe 53 jelöltet indított a „KMKSZ”–UMP, a hivatalos végeredmény alapján hat politikai erőnek sikerült bekerülnie a *Kárpátaljai Megyei Tanács*ba, köztük a magyaroknak. A legtöbb szavazatot a Egységes Közép (JeC, Jedinij Centr) gyűjtötte be, ennek ellenére jelentős pozícióvesztéssel zárta a választásokat, a párt 18 képviselőt delegált a testületbe. Második lett Petro Porosenko Szolidarnyiszty Blokkja (BPP Szolidaritás, mely magába foglalta a Vitalij Klicsko nevével fémjelzett UDAR és a Jacenyuk-féle Narodnij Front képviselőit) 15 fővel, harmadik lett a Vidrodzsennya 11 képviselővel. Negyedik a „KMKSZ”–Ukrainai Magyar Párt (a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség és az Ukrainai Magyar Demokrata Szövetség közös listája), 8 fővel képviseltette a testületben, ugyanennyit delegált a Batykvivscsina, míg az Opozícionij Blokk (OB) 4 fővel került be a régió önkormányzatába. A „KMKSZ”–Ukrainai Magyar Párt 41 517 szavazattal a negyedik helyen végzett, az elért eredmény a leadott érvényes szavazatok 12,50%-át jelenti, amely 8 képviselői helyet jelent a testületben. A magyarok sikeres választási eredménye a jelenlegi hatalmat is meglepte, s a különböző szinteken a koalíciós tárgyalásokon a KMKSZ meghatározó politikai erővé nőtte ki magát. A megyei önkormányzatban Barta József, Rezes Károly, Tóth Miklós, Gulácsy Géza, Orosz Ildikó, Péter Csaba, Kész Barnabás és Bátorfi József lett a KMKSZ-frakció képviselője. A Kárpátaljai Megyei Tanács Barta Józsefet, a „KMKSZ”–UMP listavezetőjét választotta a közgyűlés alelnökévé.

A járásokban is jó eredményeket ért el a „KMKSZ”–UMP. A 34 fős *Beregszászi Járási Tanács*ba 34 képviselőjelöltet állított a párt, a leadott szavazatok 35,29%-át gyűjtötte be, 6506 szavazattal 12 képviselői mandátumra tett szert. Bekerült a beregszászi járási testületbe az UMDP is 7 képviselővel. A Beregszászi Járási Tanács alelnökévé a „KMKSZ”–UMP járási listavezetőjét, Sin Józsefet választották meg, alelnöke az UMDSZ-es Horváth László lett, a két párt a megyei szinthez hasonlóan együttműködésre lépett. A járási testületben a JeC-nek 8, a Vidrodzsennyának 4, a BPP Szolidarnyisztynek 3 képviselője lett.

A 36 fős *Ungvári Járási Tanács*ba 33 jelöltet indított a „KMKSZ”–UMP, 6138 szavazattal első helyen végzett, a szavazatok 22,22%-ával 8 képviselői mandátumot szerzett. Második lett a JeC 7, harmadik a Vidrodzsennya 6, negyedik a BPP Szolidarnyiszty 5 képviselővel, Oleh Ljasko Radikális Pártja és az OB 4–4, a Batykvicscsina pedig 2 képviselőt juttatott a testületbe.

A 36 fős *Nagyszőlősi Járási Tanács*ba a JeC 9, a Vidrodzsennya és a BPP Szolidarnyiszty 8-8, a KMKSZ pártja 7, az UMDSZ-é 4 képviselővel van jelen. A testületbe 37 KMKSZ-es képviselő indult, 5131 szavazattal (19,44%) 7 képviselői mandátumot szereztek meg, a megválasztott UMDP-s képviselők az ukrán pártokkal léptek szövetségre, így nem sikerült magyar együttműködést létrehozni.

A *Munkácsi Járási Tanács*ba a legtöbb mandátumot, 18-at a JeC szerezte meg, második lett a Vidrodzsennya 8, harmadik a BPP Szolidarnyiszty 6 mandátummal. A 39 fős Munkácsi Járási Tanácsba 33 jelöltet indított a „KMKSZ”–UMP munkácsi járási szervezete. Az eredmények alapján 3 303 szavazatot sikerült begyűjteni, ami 10,26%-ot tett ki, és 4 járási képviselői helyet jelent a testületben, megelőzve a 3 fővel még ugyancsak bejutott Batykvicscsinát.

A szórványvidéken a *Huszi és Rahói Járási Tanács*ba is indultak „KMKSZ”–UMP-s jelöltek, előbbibe 3, utóbbiba 2 fő indult a magyar érdekek képviseletéért, azonban egyik járásban sem sikerült elérni a bekerüléshez szükséges 5%-os küszöböt.

A városok közül a *Beregszászi Városi Tanács*ba a legtöbb mandátumot – 12-t – az Ukrajnai Magyar Demokrata Pártnak a KMKSZ-szel közös listája szerezte meg. A Vidrodzsennya és a JeC 5-5, a BPP Szolidarnyiszty pedig 4 képviselőt delegálhatott a városi önkormányzatba. Beregszászban Babják Zoltán, az UMDSZ és a KMKSZ közös jelöltje 6295 voksot szerzett, ami a szavazatok 81,49 százalékát tette ki.

A 26 fős *Csapi Városi Tanács*ba 23 jelöltet indított a „KMKSZ”–UMP, 847 szavazattal 26,92%-ot ért el, ami 7 képviselői mandátumot jelentett. A város új polgármestere Valerij Szamardak lett, aki a BPP Szolidarnyiszty színeiben indult, a KMKSZ jelöltje, Balogh Oszkár a voksok 21,7 százalékát kapta, őt a város alpolgármesterévé választották.

Az *Ungvári Városi Tanács*ba kilenc párt jutott be. A 36 fős tanácsba 35 jelöltje indult a KMKSZ-nek, 2548 szavazattal 5,56%-on végzett, ami 2 képviselői mandátumot jelentett. A mandátumok további megoszlása a pártok között a következő: Vidrodzsennya – 9, BPP Szolidarnyiszty – 5, Patriot – 4, Nas kraj – 4, Ukrajna Európai Pártja – 3, Batykvicscsina – 3, JeC – 3, Szamopomics – 3.

A szintén 36 fős *Munkácsi Városi Tanács*ba a JeC 17 képviselői helyet szerzett, a Vidrodzsennya 9, a Batykivcsina 4, a Szamopomics 3 képviselőt juttatott be. A testületbe 37 „KMKSZ”–UMP-s képviselő indult, 2015 szavazatot gyűjtöttek be, ami 8,33%-ot tett ki, és 3 képviselői mandátumot jelentett a pártnak. Munkács város új polgármestere 16 080 szavazattal (54,4%) Andrij Baloga lett.

A *Huszi Városi Tanács*ba a 34 képviselői helyre 33 „KMKSZ”–UMP-s jelölt indult, 1222 szavazattal (8,33%) 3 képviselőt delegálhatott a testületbe.

A 26 tagú *Nagyszőlősi Városi Tanács*ba 20 jelöltet állított a párt, az eredmények alapján 847 szavazattal (11,54%) szintén 3 képviselője lett a városi testületben.⁴⁰ Újraválasztották Bocskai Istvánt, Nagyszőlős polgármesterét, aki a választásokon önjelöltként indult, és 8 214 szavazattal a voksok 85 százalékát szerezte meg.

A *Rahói Városi Tanács*ba indított 3 „KMKSZ”–UMP-s képviselőnek nem sikerült bekerülni, 208 szavazatot szereztek, ami kevés volt az 5%-os bekerülési küszöb átlépésére.

A megyében megválasztott polgármesterek közül 3 fő a „KMKSZ”–UMP színeiben, további 8 polgármesterjelölt a „KMKSZ”–UMP támogottjaként lett polgármester.

A 2015-ös ukrainai helyhatósági választásokat a nemzetközi megfigyelők, a civil szervezetek egyaránt pozitívan értékelték. A megtartott választás alapvetően demokratikus és törvényes volt, a szabálytalanságok pedig, amelyekre fény derült, nem befolyásolták számottevően a végeredményt. A választások eredményei azt mutatják, hogy megerősödtek a regionális pártok, és helyi szinten csökkent valamelyest az országos pártok egyeduralma. Részeredménynek tekinthető, hogy a szavazatvásárlás ezúttal csekélyebb mértékű volt, ami részben azzal magyarázható, hogy helyhatósági választások esetében ez sokkal költségesebb. Szintén pozitívumként említhető, hogy kisebb mértékben vetették be a kormányerők az úgynevezett adminreszurszot. A legtöbb szakértő egyetértett abban, hogy a bevezetett választási rendszer legnagyobb negatívuma a magas bejutási küszöb, amely megnehezítette a nemzetiségi pártok bekerülését a döntéshozatalba.

A magyar pártok együttműködése szintén sikerként könyvelhető el. Hasonló eredményt a KMKSZ az 1990-es évek elején tudott magáénak. A magyarok sikeres választási szereplése egy lépéssel közelebb hozta a kárpátjai magyar érdekképviseletet céljaik megvalósításához.

⁴⁰ <http://karpataljalap.net/?q=2015/11/04/ismertte-valt-megyei-tanacs-osszetetele>, letöltés 2016. ápr. 16.

1. táblázat A „KMKSZ”–UMP-re leadott szavazatok és az elért mandátumok száma

Önkormányzati szint	A képviselő-testület létszáma	A KMKSZ által állított jelöltek száma	A KMKSZ-re leadott szavazatok száma	%	Elért KMKSZ-mandátumok száma
Kárpátaljai Megyei Tanács	64	53	41 517	12,50	8
Beregszászi Járási Tanács	34	34	6 506	35,29	12
Ungvári Járási Tanács	36	33	6 138	22,22	8
Nagyszőlősi Járási Tanács	36	37	5 131	19,44	7
Munkácsi Járási Tanács	39	33	3 303	10,26	4
Husztai Járási Tanács	36	3	965	–	0
Rahói Járási Tanács	36	2	554	–	0
Csapi Városi Tanács	26	23	847	26,92	7
Ungvári Városi Tanács	36	35	2 548	5,56	2
Munkácsi Városi Tanács	36	37	2 015	8,33	3
Husztai Városi Tanács	34	33	1 222	8,82	3
Nagyszőlősi Városi Tanács	26	20	847	11,54	3
Rahói Városi Tanács	26	3	208	–	0

Szerkesztette: Darcsi Karolina.

A KÖTET SZERZŐI

Braun László, PhD (Szürte, 1971) – Az Ungvári Állami Egyetem történelem szakán végzett 1998-ban mint történész, történelemtanár. Általános, illetve középiskolai tanárként dolgozott, majd öt éven keresztül a Kárpátaljai Területi Állami Adminisztráció Oktatási és Tudományos Főosztályán végezte munkáját. A Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi Doktori Iskolájának az elvégzése után 2018-ban szerzett doktori (PhD) fokozatot. Jelenleg a II. Rákóczi Ferenc KMF Történelem- és Társadalomtudományi Tanszékének docense. Kutatási területe Északkelet-Magyarország története a 19–20. század fordulóján.

Csatáry György, PhD (Kaszony, 1963) – Az Ungvári Állami Egyetem történelem szakán végzett. Az ELTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskola Középkori és kora újkori egyetemes történelem doktori programjának elvégzése után 2006-ban szerzett doktori (PhD) fokozatot a történelemtudományok (kora újkori magyar történelem) szakterületen. 2008-tól a történelemtudományok kandidátusa. Jelenleg a II. Rákóczi Ferenc KMF Történelem- és Társadalomtudományi Tanszékének vezetője. Levéltártant, történelmi szaktudományokat és honismeretet oktat. A Kárpátaljai Magyar Akadémiai Tanács tagja. Kutatási területe: a II. Rákóczi Ferenc vezette 1703–1711. évi szabadságharc, Északkelet-Magyarország és Kárpátalja története.

Császár István (Jánosi, 1985) – A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola történelem szakán szerzett 2008-ben MA szintű oklevelet. A Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola Nemzetközi Kapcsolatok Története doktori programjában végezte PhD-tanulmányait, 2011-ben szerezte meg az abszolutóriumot. 2010 óta dolgozik a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Történelem- és Társadalomtudományi Tanszékén, jelenleg oktatói beosztásban. Kutatási területe: a második világháború utáni kárpátaljai magyar társadalomtörténet, civil társadalmi mozgalmak kialakulása Kárpátalján.

Dancs György (Balazsér, 1986) – A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola történelem és földrajz szakán 2007-ben BA-oklevelet, történelem szakán 2008-ben Specialist oklevelet szerzett. A Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi Doktori Iskolájában abszolvált 2012-ben. A Sárospataki Református Teológiai Akadémia lelképásztori munkatárs

szakán végzett 2017-ben. Jelenleg a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Történelem- és Társadalomtudományi Tanszékének tanára. Kutatási területe: a kolerajárvány az 1831–1832-es években; báró Perényi Zsigmond élete; a reformkori Magyarország az 1820–1840-es években.

Darcsi Karolina (Dercen, 1980) – A Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola (ma II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola) földrajz–történelem szakán 2002-ben Specialist oklevelet, 2006-ban a Budapesti Corvinus Egyetem Századvég Politikai Iskola közpolitikai szakirányán MA-oklevelet szerzett, illetve a Pécsi Tudományegyetem Politikatudományok Doktori Iskolájában abszolvált 2006-ban. Jelenleg a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Történelem- és Társadalomtudományi Tanszékének tanára, az intézményen belül működő Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi Kutatóközpont kutatója. Kutatási területe: a kárpátaljai magyarság érdekérvényesítési lehetőségei a független Ukrajnában; közigazgatás, önkormányzatok, kisebbségi jogérvényesítés.

Dobos Sándor (Beregszász, 1986) – A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola angol nyelv és irodalom szakán 2009-ben BA-oklevelet, történelem szakán 2010-ben BA-, majd 2011-ben Specialist oklevelet szerzett, az Ungvári Nemzeti Egyetemen 2010-ben fejezte be a mesterképzést angol nyelvből és irodalomból, illetve a Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi Doktori Iskolájában abszolvált 2014-ben. Jelenleg a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Történelem- és Társadalomtudományi Tanszékének tanára, az intézményen belül működő Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi Kutatóközpont kutatója, valamint a Kiadói Részleg vezetője. Kutatási területe: helytörténet, helység-, utca- és térnevek, 20. századi községnevezendések a mai Kárpátalja területén.

Hires-László Kornélia, PhD (Beregszász, 1982) – 2003-ban az egykori Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskolán szerzett tanítói diplomát, majd ezt követően 2009-ben a Debreceni Egyetemen szociológia szakán végzett magiszteri fokozattal. 2017-ben a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán magyar nyelv és irodalom szakon szerzett specialist fokozatú oklevelet. 2021-ben sikeresen megvédte doktori értekezését a Budapesti Corvinus Egyetem Szociológia és Kommunikációs Doktori Iskolájában. 2001 óta kutatóként dolgozik a Rákóczi-főiskola jelenleg Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpontként ismert intézetében, és 2005 óta

a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola oktatója. Kutatási területei: nyelvi tájkép és etnicitás Kárpátalján, a kárpátaljai magyarság identitása, az ifjúság aktuális problémái, valamint a kárpátaljai magyarság aktuális társadalmi folyamatai.

Kész Barnabás, PhD (Salánk, 1966) – Az Ungvári Állami Egyetem történelem szakán végzett 1990-ben mint történész, történelemtanár. Egy évig régészként dolgozott az egyetemen, majd több mint két évtizedig általános és középiskolai tanár volt Salánkon. 2012-től a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Történelem- és Társadalomtudományi Tanszékének tanára, jelenleg docensi beosztásban. A Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi Doktori Iskolájának elvégzését követően, 2019-ben szerzett doktori (PhD) fokozatot a bölcsészettudományok területén, néprajz- és kulturális antropológiai tudományokban. Kutatási területe: a kárpátaljai magyarság tárgyi néprajza. Ezenkívül foglalkozik helytörténettel, könyvillusztrálással és katonai hagyományőrzéssel is, számos tudományos-ismeretterjesztő kiadvány szerzője.

Molnár D. Erzsébet, PhD (Beregszász, 1979) – A Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola (ma II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola) angol–történelem szakán szerzett tanári oklevelet 2002-ben. Tanulmányait a Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi Doktori Iskolájában folytatta, ahol 2015-ben védte meg doktori értekezését *Kárpátaljai magyarok a Szovjetunió hadifogoly- és kényszermunkatáborai* (1944–1953) címmel. Jelenleg a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi Kutatóközpontjának vezetője, a Történelem- és Társadalomtudományi Tanszék docense. Kutatási területe: Kárpátalja szovjetizálása, a kárpátaljai magyar férfilekosság elhurcolása, a donbászi munkaszolgálat.

Molnár D. István, PhD (Nagydobrony, 1979) – A Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola (ma II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola) angol–földrajz szakpárján szerzett tanári oklevelet 2002-ben. 2003–2006 között a Debreceni Egyetem Természettudományi Karának Földtudományok Doktori Iskoláját végezte el. Doktori (PhD) fokozatát 2013-ban szerezte. Jelenleg a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Földtudományi és Turizmus Tanszékének tanára és az intézményen belül működő Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi Kutatóközpont kutatója. Kutatási területe: Kárpátalja népessége, közigazgatása.

Molnár Ferenc, PhD (Zápszony, 1986) – Az Ungvári Nemzeti Egyetemen 2009-ben magiszteri szintű oklevelet szerzett angol nyelv és irodalomból, majd 2010-ben elvégezte a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola történelem szakát. Ezt követően az Eötvös Loránd Tudományegyetem Új- és Jelenkori Magyar Történelem Doktori Program miniszteri ösztöndíjas hallgatója. 2019-ben szerzett doktori (PhD) fokozatot történelemtudományok (19. századi magyar történelem) szakterületen. Jelenleg a II. RF KMF Történelem- és Társadalomtudományi Tanszékének docense, tanszékvezető-helyettese. Kutatási területe: a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye 19. századi története, valamint a dualizmus korának (1867–1918) felekezeti és nemzetiségi viszonyai.

Orosz Ildikó, PhD (Nagydobrony, 1960) – Az Ungvári Állami Egyetemen szerzett MSc szintű oklevelet matematika szakon 1983-ban. 1981-től a Nagydobronyi Középiskola matematikatanára, 1990-től 1995-ig az iskola igazgatója. 2001-ben a Debreceni Egyetem Humán Tudományok Doktori Iskolájában szerzett doktori (PhD) fokozatot nevelésszociológia szakirányban. 2013-ban a Volodimir Hnatyuk Ternopili Nemzeti Pedagógiai Egyetemen pedagógiai tudományok kandidátusa (CSc) fokozatot szerzett általános pedagógia és a pedagógiatörténet szakterületen. Jelenleg a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (II. RF KMF) és a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség elnöke, a II. RF KMF Pedagógia és Pszichológia Tanszékének docense. Kutatási területe a kisebbségi oktatás, az anyanyelvi/anyanyelvű oktatás helyzete Kárpátalján a rendszerváltástól napjainkig.

Rácz Béla, PhD (Tiszaújlak, 1981) – A Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola (ma II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola) történelem és földrajz szakán szerzett Specialist oklevelet 2003-ban. Az ELTE Földtudományi Doktori Iskola Földtan-Geofizika Programjának elvégzése után 2014-ben szerzett doktori (PhD) fokozatot földtan szakterületen, archeometriai szakiránnyal. Jelenleg a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola oktatási rektorhelyettese, továbbá a Történelem- és Társadalomtudományi Tanszék docense. Kutatási területe: archeometria, azon belül petroarcheológia: pattintott kőeszköznyersanyagok vizsgálata, források, elterjedési területek, az emberi közösségek kulturális kapcsolatai az őskorban.

Suslik Ádám, PhD (Beregszász, 1986) – A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola történelem és földrajz szakán 2008-ban BA-oklevelet,

majd 2009-ben Specialist diplomát szerzett. 2017-ben Budapesten a Károli Gáspár Református Egyetem Történelemtudományi Doktori Iskola (Katonai- és politikai konfliktusok 1867–1945 között) programján belül doktori (PhD) fokozatot szerzett. Jelenleg a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának levéltárosa az 1945 előtti Kormányservek Főosztályán. Kutatási területe: az első világháború és az azt követő rövid átmeneti időszak. A témakörön belül publikációi többsége egy adott régió (Északkelet-Magyarország), különös tekintettel Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros vármegyék gazdaság-, társadalom-, egyház-, valamint hadtörténete tárgykörében jelentek meg. A klasszikus hadtörténetírás mellett olyan témákat is érint, amelyek a hadművelleti területeken vagy a hátszágban történt katonai visszaéléseket vizsgálják.

Szakál Imre, PhD (Bene, 1986) – A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán szerzett történelem és földrajz szakos tanári oklevelet 2008-ban. 2009-től a Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi Doktori Iskolájának PhD-hallgatója, értekezését 2015-ben védte meg. 2013-tól alma matere Történelem- és Társadalomtudományi Tanszékének tanársegéde, 2015-től docense. Kutatási érdeklődése Kárpátalja két világháború közötti történetére, a kisebbségtörténetre, Ukrajna történetére és az emlékeztörténetre terjed ki.

Szamborovszkyné Nagy Ibolya, PhD (Sárosoroszi, 1970) – Az Ungvári Állami Egyetem történelem szakán végzett 1992-ben mint történész, történelemtanár. Egy évtizedig általános és középiskolai tanárként dolgozott, majd az ELTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskola Kelet-Európa XIX–XX. századi története oktatási programjának elvégzése után 2011-ben szerzett doktori (PhD) fokozatot a történelemtudományok (kelet-európai történelem) szakterületen. Jelenleg a II. Rákóczi Ferenc KMF Apáczai Csere János Könyvtárának igazgatója, ill. az intézmény Történelem- és Társadalomtudományi Tanszékének docense. Kutatási területe: a Szovjetunió társadalomtörténete 1945–1991 között (azon belül oktatáspolitikai és az iskolai történelemtanítás története), valamint a kérdés kárpátaljai vonatkozásai, az iskolai történelemtankönyvek tartalmi és didaktikai kérdései, ezenkívül a szovjet egyházpolitika és a kárpátaljai reformátusok története a fent jelzett időszakban.

Szólósi Nóra, PhD (Macsola, 1986) – A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola történelem, valamint angol nyelv és irodalom szakán 2008-

ban szerzett BA-diplomát. Ezt követően az Ungvári Nemzeti Egyetem angol szakán kapott magiszteri képesítést 2009-ben. Ugyanezen év őszén nyert felvételt az ELTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskola Új- és Jelenkori Magyar Történeti Tanszék doktori programjára, ahol 2012-ben abszolvált. 2018-ban szerzett doktori (PhD) fokozatot. Kutatási területe: a revízió és Kárpátalja 1938–1944 között, továbbá Kárpátalja társadalma és gazdasága 1939–1944-ben a visszacsatolt Felvidékkel való összehasonlításban.

Váradi Natália, PhD (Beregszász, 1980) – A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola történelem, angol nyelv, világirodalom szakán szerzett Specialist oklevelet 2003-ban. Doktori (PhD) fokozatát a Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi Doktori Iskolájában szerezte 2008-ban, 2012-ben a Nyíregyházi Főiskola közgazdász, gazdálkodási és menedzsment szakán szerzett BA-diplomát, majd 2013-ban történelemtudományokból kandidátusi fokozatot az Ukrán Tudományos Akadémia Történelmi Intézetében. 2020-ban a Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészet- és Társadalomtudományi Karán magyar mint idegen nyelv szakirányú pedagógus-továbbképzési szakon MA-diplomát szerzett. Jelenleg a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Történelem- és Társadalomtudományi Tanszékének docense, a II. RF KMF Felnőttképzési Központjának vezetője, az ECL Nyelvvizsgaközpont vezetője, a „GENIUS” Jótékonyági Alapítvány igazgatója. Kutatási területe: Kárpátalja a Hruscsov-érában, kiemelten az 1956-os forradalom kárpátaljai vonatkozásai.

К 22 **Історія Закарпаття. Спадщина та виклики.** Наукове видання (колективна монографія) Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II/ Редакційна колегія: Василь Брензович (голова редакційної колегії), Юрій Чотарі (головний редактор), Мелінда Орбан, Олександр Добош (відповідальні редактори), Ібоя Самборовскі-Нодь, Імре Сакал та Ласло Браун (члени редакційної колегії). Автори: Адальберт Рац, Адам Шушлік, Борнобаш Кейс, Єлизавета Молнар Д., Ібоя Самборовскі-Нодь, Ільдико Орос, Імре Сакал, Іштван Часар, Кароліна Дорчі, Корнелія Гіреш-Ласлов, Ласло Браун, Наталія Вароді, Нора Севлеші, Олександр Добош, Стефан Молнар Д., Федір Молнар, Юрій Данч та Юрій Чотарі. Берегове–Ужгород: ЗУІ ім. Ф.Ракоці II – ТОВ «РІК-У», 2021. – 788 с. (угорською мовою)

ISBN 978-617-8046-21-7

У виданні представлено історію сучасного Закарпаття від найдавніших часів до сьогодення. Колективна монографія має узагальнюючий характер, автори висвітлили теми, які вважали найважливішими. Рекомендуємо усім, хто хоче більше дізнатися про багатогранне минуле й сучасне краю.

УДК 94(477.87)(082)

Наукове видання

ІСТОРІЯ ЗАКАРПАТТЯ СПАДЩИНА ТА ВИКЛИКИ

Колективна монографія

2021 р.

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради Закарпатського угорського інституту
ім. Ф.Ракоці ІІ (протокол №9 від 30.09.2021)

Підготовлено кафедрою історії та суспільних дисциплін спільно з Науково-дослідним центром
ім. Тіводора Легоцькі і Видавничим відділом ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ

Редакційна колегія:

Голова редакційної колегії: *Василь Брензович, канд. іст. наук*

Головний редактор: *Юрій Чотарі, канд. іст. наук*

Відповідальні редактори: *Мелінда Орбан та Олександр Добош*

Члени редакційної колегії: *Івоя Самборовські-Нодь, канд. іст. наук,*

Імре Сакал, докт. філософії у галузі іст. наук та Ласло Браун, докт. філософії у галузі іст. наук

Рецензенти:

Адам Новак, докт. філософії у галузі іст. наук (Дебреценський університет, Дебрецен) – розділ 3

Аттіла Шімон, габ. докт. у галузі іст. наук (Університет імені Яноша Шее, Комарно; Науково-дослідний інститут національних меншин «Форум», Шаморін) – розділ 7

Вікторія Ференц, докт. філософії у галузі філол. наук (Науково-дослідний інститут національної політики, Будапешт) – розділ 16

Іван Мандрик, докт. іст. наук, проф. (ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ, Берегове) – розділ 5

Іштван Мароші (грек.-кат. священник, Греко-католицький центр ім. Елемира Ортутая, Берегове) – розділ 10-13

Іштван Цігань, канд. іст. наук (Інститут та Музей військової історії, Будапешт) – розділ 4

Йосип Молнар, канд. геогр. наук (ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ, Берегове) – розділ 1

Левенте Пюошкі, габ. докт. у галузі іст. наук, проф. (Дебреценський університет, Дебрецен) – розділ 8-9

Марія Палашик, габ. докт. у галузі іст. наук (Історичний архів державної безпеки Угорщини, Будапешт) – розділ 11

Моніка Баер-Шіпош, докт. філософії у галузі політ. наук (Пейчський університет, Пейч) – розділ 15

Пйітер Пал Товт, докт. соц. наук (Науково-дослідний інститут демографії, Центральне статистичне управління Угорщини, Будапешт) – розділ 16

Пйітер Форішек, габ. докт. у галузі іст. наук (Дебреценський університет, Дебрецен) – розділ 2

Тібор Балла, габ. докт. у галузі військ. наук, проф. (Національний університет державної служби, Будапешт) – розділ 6

Тібор Валух, габ. докт. у галузі іст. наук (Університет імені Кароля Естергазі, Егер) – розділ 10, 12-13

Ференц Гідас, OFM (Ordo Fratrum Minorum) – розділ 10-13

Ференц Радванські, докт. філософії у галузі теол. наук (реформатський священник, Релігійна громада реформатської церкви с.Косонь) – розділ 10-13

Шандор Мілован (почесний голова Товариства угорської культури Закарпаття, Виноградів) – розділ 14

Технічне редагування та верстка: *Мелінда Орбан*

Коректура: *Едіна Шін, Марта Гнатик-Рішко*

Дизайн обкладинки: *Ласло Веждел*

УДК: *Бібліотечно-інформаційний центр "Опаці Чері Янош" при ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ*

Відповідальний за випуск: *Олександр Добош* (начальник Видавничого відділу ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ)

За зміст колективної монографії відповідальність несуть автори

Видання здійснене за підтримки Фонду національної співпраці, Офісу прем'єр-міністра Угорщини, ЗАТ «Благодійний фонд ім. Габора Бетлена» та за сприяння Спілки «За майбутнє реформатської громади Ніртетгі» і Благодійного фонду За Закарпатський угорський інститут

Видавництво: Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці ІІ (адреса: пл. Кошута 6, м. Берегове, 90 202. Електронна пошта: foiskola@kmf.uz.ua) *Статут «Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці ІІ» (Затверджено протоколом загальних зборів Благодійного фонду За ЗУІ, протокол №1 від 09.12.2019р., прийнято Загальними зборами ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ, протокол №2 від 11.11.2019р., зареєстровано Центром надання адміністративних послуг Берегівської міської ради, 12.12.2019р.) та ТОВ «РІК-У»* (адреса: вул. Гагаріна 36, м. Ужгород, 88 000. Електронна пошта: print@rik.com.ua) *Свідцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції Серія ДК 5040 від 21 січня 2016 року*

Поліграфічні послуги: ТОВ «РІК-У»

Підписано до друку 25.10.2021. Шрифт «Times New Roman».

Папір офсетний, щільністю 80 г/м². Друк офсетний. Ум. друк. арк. 64,0.

Формат 70x100/16. Замовл. №2772. Тираж 1400.